

ΧΑΡΑΥΓΗ

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΝΗΜΗΝ ΤΟΥ
ΑΛ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ : Στὸν Παπαδιαμάντη. — Ὀνειρο στὸ κῦμα. —
Τὸ θαῦμα τῆς Καισαριανῆς. — Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρυῖν. — Ὁ Πα-
παδιαμάντης. — Ὁ Πανδρολόγος. — Ἡ ἀποσώστρα. — Τὸ τελευταῖον
τοῦ Παπαδιαμάντη. — Ἡ γλῶσσα τοῦ Παπαδιαμάντη.

ΧΑΡΑΥΤΗ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΕΝ ΜΥΤΙΛΗΝΗ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ

Ἐν Μυτιλήνῃ	Μετζ. 3
Ἐν τοῖς χωρίοις	> 3 1/4
Ἐν τῷ Κράτει	> 3 1/2
Ἐν τῷ ἐξωτερικῇ	Φρ. χρ. 18

Ἐξά μηνος ἀναλόγως.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ

Ἐπὶ συμφωνίᾳ. (Γίνονται δεκταὶ καὶ εἰς πρόσθετα φύλλα).
Αἱ πληρωμαὶ γίνονται πάντοτε με ἀπόδειξιν φέρουσαν τὰς ὑπογραφὰς τῶν Διευθυντῶν.

Α. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ ΟΔΟΝΤΟΓΑΤΡΟΣ ΕΝ ΜΥΤΙΛΗΝΗ

Μέλος τοῦ Ὀδοντολογικοῦ Συλλόγου τῆς Γαλλίας.

Ἀπόφοιτος ἀριστεὺς Ὀδοντοιατρικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων τυχὼν καὶ βραβεῖου εὐφήμου μνείας (**mention d'honneur**) ἐγκατεστάθη ὀριστικῶς ἐν τῇ πόλει μας ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Π. Β. Κούμπα πλουτῖσας τὸ ὀδοντοιατρεῖόν του διὰ νεωτάτων καὶ τελειοτάτων ἐργαλείων.

Ἀναλαμβάνει τὴν ριζικὴν θεραπείαν καὶ τῶν μᾶλλον κατεστραμμένων ὀδόντων μετὰ τελειοτάτων ἐμρράξεων καὶ τὴν τοποθέτησιν χρυσῶν γεφυρῶν, ἤτοι τεχνητῶν ὀδόντων ἀκινήτων, ἀνεὶ οὐρανίσκου καὶ ἀνεὶ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν κατὰ τὸ τέλειον Ἀμερικανικὸν σύστημα **Brige Work**.

Ἡ ἐξαγωγή τῶν ὀδόντων γίνεται ἀνεὶ πόνου. Καὶ ἐν γένει αἱ θεραπευτικαὶ ἐργασίαι γίνονται ἀνωδύως δι' ἀπολύτου καθαριότητος καὶ ἀπολυμάνσεως.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΤΑΧΤΙΚΟΥ

ΕΝ ΣΚΟΠΕΛῶ ΤΗΣ ΓΕΡΑΣ

Νέα καὶ πλουσιωτάτη συλλογὴ καὶ ποικιλία εἰς ὅλα τὰ εἶδη. Ὑφάσματα πολυτελείας, μεταξωτὰ καὶ μάλλινα, κασμήρια, τσόχαι, φανέλλαι ἐξωτερικαὶ καὶ ἐσωτερικαὶ, δαντέλλαι καὶ ὅλα τὰ χρειώδη διὰ γυναικειᾶς ἐνδυμασίας.

Ἐτοιμα γυναικειᾶ φορέματα, στέφανα γάμου κτλ. κτλ. Ὅλα κομψὰ καὶ τέλεια καὶ εἰς τιμὰς ἀκαταγωνίστους.

Ὅλα πρωτοφανῆ διὰ τὴν Γέραν.

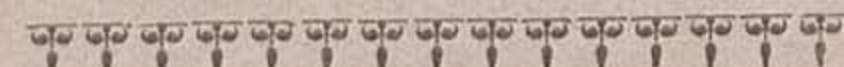
Τὸ κατάστημα ἔχει ὅλα τὰ εἶδη τῆς κενταυρίας, ἴδρως δὲ καὶ ἰδιαίτερον τμήμα ὑελικῶν, ἐν λυφῶτοιφερισζονται ὅλα τὰ εἶδη καὶ οὕτω ἀπαλλάττονται οἱ Γεραγοῦται τοῦ κόπου νὰ μεταβαίνουν εἰς Μυτιλήνην.

ΕΜΠΟΡΟΓΡΑΠΤΕΙΟΝ Δ. ΣΟΛΟΓΕΝΗ

Εἰς τὸ ἐμπορογραφτεῖον τοῦ κ. Δ. Σολογένη (Νέα ἀγορὰ, πηγαδάκι), κατασκευάζονται ὅλα τὰ εἶδη ἀνδρικῶν καὶ γυναικειῶν φορεμάτων με ἀπαράμιλλον καλαισθησίαν καὶ στερεότητα, ὑπὸ εἰδικοῦ κόπτου τελειοποιηθέντος ἐν Κων)πόλει.

Τιμαὶ Μον σγκαταβατικαὶ.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ
Μ. Σ. ΒΑΛΛΗΣ & Δ. Π. ΑΛΒΑΝΟΣ

ΧΑΡΑΥΓΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΑΙ:

ΓΡΑΦΕΙΑ
ΠΑΡΑ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΗΣ "ΣΑΛΠΙΓΓΟΣ,"
ΜΥΤΙΛΗΝΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ
(ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ)

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
"ΧΑΡΑΥΓΗΝ,"
ΜΥΤΙΛΗΝΗΝ

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΝΗΜΗΝ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΣΤΟΝ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΝ

Μὲ τοῦ γιालοῦ τὸ φλοίσβημα, μὲ τοῦ βουνοῦ τὸ μῦρο,
μὲ ψίδυρο τῶν καλαμιῶν στὴ Δίμνη γύρω-γύρω,
μὲ τὸ γλυκὸ μεθύσι
ἀπὸ εὐωδιά τοῦ λιβανιοῦ, ποῦ καίει σ' ἔρημοκλήσι,
μὲ ἀγιορείτου ψάλσιμο, κοιμήθηκε ἀγάλι
ὁ ποιητὴς σὲ ἔρημο τῆς Σκιάδου ἀκρογιαλί.

Καὶ σιτὸ ἀπαλὸ φτερούγισμα στὴ λάμπι τ' οὐρανοῦ,
ἓνας περνᾷ στὴ διάβα του ἀντίκυπος τοῦ νοῦ
ἀπ' τοῦ νησιοῦ τὴν ἄκρη,
καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ μὲ πικραμένο δάκρυ:
— Τὸν ποιητὴ μου νοιώθω! "Ὁμίε, τὸν ποιητὴ μου χάνω!
Κλωνάρια δάφνης ρίψετε στὸν τάφο του ἀπάνω!

Μυτιλήνη

Φίλων Ὁφειρέτης.

ΟΝΕΙΡΟ ΣΤΟ ΚΥΜΑ

Ἦμην πτωχὸν βοσκόπουλον εἰς τὰ ὄρη. Δεκαοκτὼ ἐτῶν, καὶ δὲν ἤξευρα ἀκόμη ἄλφα. Χωρὶς νὰ τὸ εἰξεύρω, ἤμην εὐτυχής. Τὴν τελευταίαν φορὰν ὅπου ἐγεύθη τὴν εὐτυχίαν ἦτον τὸ θέρος ἐκεῖνο τοῦ ἔτους 187... Ἦμην ὠραῖος ἔφηβος, κ' ἔβλεπα τὸ πρωίμως στρυφνὸν, ἠλιοκαῆς πρόσωπόν μου νὰ γυαλίζεται εἰς τὰ ρυάκια καὶ τὰς βρύσεις, κ' ἐγύμναζα τὸ εὐλύγιστον, ὑψηλὸν ἀνάστημά μου ἀνὰ τοὺς βράχους καὶ τὰ βουνά.

Τὸν χειμῶνα ποῦ ἤρχισ' εὐθὺς κατόπιν μ' ἐπῆρε πλησίον του ὁ γηραιὸς πάτερ-Σισώης, ἡ Σισώνης, καθὼς τὸν ὠνόμαζον οἱ χωρικοὶ μας, καὶ μ' ἔμαθε γράμματα. Ἦτον πρόφην διδάσκαλος, καὶ μέχρι τέλους τὸν προσηγόρευον ὅλοι εἰς τὴν κλητικὴν «δάσκαλε». Εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτον μοναχὸς καὶ διάκονος. Εἶτα ἠγάπησε μίαν Τουρκοπούλαν, καθὼς ἔλεγαν, τὴν ἔκλειπεν ἀπὸ ἓνα χαρέμι τῆς Σμύρνης, τὴν ἐδάπτισε καὶ τὴν ἐνυμφεῖθη.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐπὶ Καποδίστρια κυβερνήτου, ἐδίδασκεν εἰς διάφορα σχολεῖα ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἶχεν οὐ μικρὰν φήμην, ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὁ Σωτηράκης ὁ δάσκαλος». Ἀργότερα ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν οἰκογένειάν του, ἐνεθυμήθη τὴν παλαιὰν ὑποχρέωσιν του, ἐφόρεσε καὶ πάλιν τὰ ράσα, ὡς ἀπλοῦς μοναχὸς τὴν φορὰν ταύτην, κωλυόμενος νὰ ἱερατεῖη, κ' ἐγκατεδίωσεν ἐν μετανοίᾳ, εἰς τὸ Κοινόδιον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἐκεῖ ἔκλαυσε τὸ ἀμάρτημά του, τὸ ἔχον γενναίαν ἀγαθοεργίαν ὡς ἐξόχως ἐλαφρυντικὴν περιστάσιν, καὶ λέγουν ὅτι ἐσώθη.

Ἀφοῦ ἔμαθα τὰ πρῶτα γράμματα πλησίον τοῦ γηραιοῦ Σισώη, ἐστάλην ὡς ὑπότροφος τῆς Μονῆς εἰς τινα κατ' ἐπαρχίαν ἱερατικὴν σχολήν, ὅπου κατετάχθη ἀμέσως εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν, εἶτα εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ριζάρειον. Τέλος, ἀρχίσας τὸς σπουδὰς μου σχεδὸν εἰκοσαέτης, ἐξῆλθα τριακοντούτης ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον ἐξῆλθα δικηγόρος μὲ δίπλωμα προλύτου....

Μεγάλην προκοπὴν, ἐννοεῖται, δὲν ἔκαμα. Σήμερον ἐξακολουθῶ νὰ ἐργάζωμαι ὡς βοηθὸς ἀκόμη εἰς τὸ γραφεῖον ἐπιφανοῦς τινος δικηγόρου καὶ πολιτευτοῦ ἐν Ἀθήναις, τὸν ὅποιον μισῶ, ἀγνοῶ ἐκ ποίας σκοτεινῆς ἀφορμῆς, ἀλλὰ πιθανῶς ἐπειδὴ τὸν ἔχω ὡς προστάτην καὶ εὐεργέτην. Καὶ εἶμαι περιορισμένος καὶ ἀνεπιτήδειος, οὐδὲ δύναμαι νὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ τὴν θέσιν τὴν ὅποιαν κατέχω πλησίον τοῦ δικηγόρου μου, θέσιν οἷον αὐλικοῦ.

Καθὼς ὁ σκύλος ὁ δεμένος μὲ πολὺ κοντὸν σχοινίον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ αὐθέντου του, δὲν εἴμπορεῖ νὰ γανγίση οὔτε νὰ δαγκάσῃ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀκτῖνα καὶ τὸ τόξον τὰ ὅποια διαγράφει τὸ κοντὸν σχοινίον, παρομοίως κ' ἐγὼ δὲν δύναμαι

οὔτε νὰ εἶπω, οὔτε νὰ πράξω τίποτε περισσότερον παρ' ὅσον μοῦ ἐπιτρέπει ἡ στενὴ δικαιοδοσία, τὴν ὅποιαν ἔχω εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ προϊσταμένου μου.

*
**

Ἡ τελευταία χρονιά ποῦ ἤμην ἀκόμη φυσικὸς ἄνθρωπος ἦτον τὸ θέρος ἐκεῖνο τοῦ ἔτους 187... Ἦμην ὠραῖος ἔφηβος, καστανόμαλλος βοσκός, κ' ἔδουκα τὰς αἶγας τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ εἰς τὰ ὄρη τὰ παραθαλάσσια, τ' ἀνερχόμενα ἀποτόμως διὰ κρημνώδους ἀκτῆς, ὑπερθεν τοῦ Κράτους τοῦ Βορρᾶ καὶ τοῦ πελάγους. Ὅλον τὸ κατάμερον ἐκεῖνο, τὸ καλούμενον Σάρμενο, ἀπὸ τὰ πλοῖα τὰ ὅποια κατέπλεον ξάρμενα ἢ ξυλάρμενα, ἐξωθούμενα ἀπὸ τὰς τρικυμίας, ἦτον ἰδικόν μου.

Ἡ πετρώδης, ἀπότομος ἀκτὴ μου, ἡ Πλατάνα, ὁ Μέγας Γιαλὸς, τὸ Κλῆμα, ἔβλεπε πρὸς τὸν Καικίαν, καὶ ἦτον ἀναπεπταμένη πρὸς τὸν Βορρᾶν. Ἐφαινόμην κ' ἐγὼ ὡς νὰ εἶχα μεγάλην συγγένειαν μὲ τοὺς δύο τούτους ἀνέμους, οἱ ὅποιοι ἀνέμιζαν τὰ μαλλιά μου, καὶ τὰ ἔκαμναν νὰ εἶνε σγουρὰ ὅπως οἱ θάμνοι κ' αἱ ἀγριελαῖαι, τὰς ὁποίας ἐκύρτωναν μὲ τὸ ἀκούραστον φύσημά των, μὲ τὸ αἰώνιον τῆς πνοῆς των φραγγέλιον.

Ὅλα ἐκεῖνα ἦσαν ἰδικά μου. Οἱ λόγγοι, αἱ φάραγγες, αἱ κοιλάδες, ὅλος ὁ αἰγιαλὸς, καὶ τὰ βουνά. Τὸ χωράφι ἦτον τοῦ γεωργοῦ μόνον εἰς τὰς ἡμέρας ποῦ ἤρχετο νὰ ὀργώσῃ ἢ νὰ σπείρῃ, κ' ἔκαμνε τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, κ' ἔλεγεν· «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, σπέρνω αὐτὸ τὸ χωράφι, γὰρ νὰ φᾶνε ὅλ' οἱ ξένοι κ' οἱ διαδάτες, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦρανοῦ, καὶ νὰ πάρω κ' ἐγὼ τὸν κόπο μου!»

Ἐγὼ, χωρὶς ποτὲ νὰ ὀργώσω ἢ νὰ σπείρω, τὸ ἐθέριζα ἐν μέρει. Ἐμιμούμην τοὺς πεινασμένους μαθητὰς τοῦ Σωτῆρος, κ' ἔβαλλα εἰς ἐφαρμογὴν τὰς διατάξεις τοῦ Δευτερονομίου χωρὶς νὰ τὰς γνωρίζω.

Τῆς πτωχῆς χήρας ἦτον ἡ ἄμπελος μόνον εἰς τὰς ὥρας ποῦ ἤρχετο ἡ ἰδία διὰ νὰ θειαφίση, ν' ἀργολογήσῃ, νὰ γεμίση ἓνα καλάθι σταφύλια, ἢ νὰ τρυγήσῃ, ἂν ἔμενε τίποτε διὰ τρύγημα. Ὅλον τὸν ἄλλον καιρὸν ἦτον κτῆμα ἰδικόν μου.

Μόνους ἀντιζήλους εἰς τὴν νομὴν καὶ τὴν κάρπωσιν ταύτην εἶχα τοὺς μισθωτοὺς τῆς δημαρχίας, τοὺς ἀγροφύλακας, οἱ ὅποιοι ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐφύλαγαν τὰ περιδῶλια τοῦ κόσμου, ἐννοοῦσαν νὰ ἐκλέγουν αὐτοὶ τὰς καλλιτέρας δώπρας. Αὐτοὶ πράγματι δὲν μοῦ ἠθέλαν τὸ καλόν μου. Ἦσαν τρομεροὶ ἀνταγωνισταὶ δι' ἐμὲ.

Τὸ κυρίως κατάμερόν μου ἦτον ὑψηλότερα,

ἔξω τῆς ἀκτίνος τῶν ἐλαιῶνων καὶ ἀμπέλων, ἐγὼ ὅμως συχνὰ ἐπατοῦσα τὰ σύνορα. Ἐκεῖ παραπάνω, ἀνάμεσα εἰς δύο φάραγγας καὶ τρεῖς κορυφάς, πλήρεις ἀγρίων θάμνων, χόρτου καὶ χαμοκλάδων, ἔδοσκα τὰ γίδια τοῦ Μοναστηρίου. Ἦμην «παραγυῖος», ἀντὶ μισθοῦ πέντε δραχμῶν τὸν μῆνα, τὰς ὁποίας ἀκολούθως μοῦ ἠῤῥησαν εἰς ἕξ. Σιμὰ εἰς τὸν μισθὸν τοῦτον, τὸ Μοναστήρι μοῦ ἔδιδε καὶ φασκιὰς διὰ τσαρούγια, καὶ ἄφθονα μαῦρα ψωμῖα ἢ πίττες, καθὼς τὰ ὠνόμαζαν οἱ καλόγηροι.

Μόνον διαρκῆ γείτονα, ὅταν κατηρόμην κάτω, εἰς τὴν ἄκρην τῆς περιοχῆς μου, εἶχα τὸν κύρ Μόσχον, ἕνα μικρὸν ἄρχοντα λίαν ἰδιότροπον. Ὁ κύρ Μόσχος ἐκατοῖκει εἰς τὴν ἐξοχὴν, εἰς ἕνα ὠραῖον μικρὸν πύργον μαζὺ μὲ τὴν ἀνεψιάν του τὴν Μοσχοῦλαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν υἱοθετήσῃ, ἐπειδὴ ἦτον χηρευμένος καὶ ἄτεκνος. Τὴν εἶχε προσλάβει πλησίον του, μονογενῆ, ὄρφανὴν ἐκ κοιλίας μητρὸς, καὶ τὴν ἠγάπα ὡς νὰ ἦτο θυγάτηρ του.

Ὁ κύρ Μόσχος εἶχεν ἀποκτήσει περιουσίαν εἰς ἐπιχειρήσεις καὶ ταξείδια. Ἐχὼν ἐκτεταμένον κτῆμα εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην, ἔπεισε μερικὸς πτωχοὺς γείτονας νὰ τοῦ πωλήσουν τοὺς ἀγρούς των, ἠγόρασεν οὕτως ὀκτὼ ἢ δέκα συνεχόμενα χωράφια, τὰ περιετείχισεν ὅλα ὁμοῦ, καὶ ἀπετέλεσεν ἐν μέγα διὰ τὸν τόπον μας κτῆμα, μὲ πολλῶν ἑκατοντάδων στρεμμάτων ἕκτασιν. Ὁ περιβόλος διὰ νὰ κτισθῆ ἔστοίχισε πολλὰ, περισσότερα ἢ ὅσα ἤξιζε τὸ κτῆμα· ἀλλὰ δὲν τὸν ἔμελλε δι' αὐτὰ τὸν κύρ Μόσχον θέλοντα νὰ ἔχη χωριστὸν οἶονεὶ βασιλεῖον δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὴν ἀνεψιάν του.

Ἐκτισεν εἰς τὴν ἄκρην πυργοειδῆ ὑψηλὸν οἰκίσκον, μὲ δύο πατώματα, ἐκαθάρισε καὶ περιεμάζευσε τοὺς ἐσκορπισμένους κρουνοὺς τοῦ νεροῦ, ἠνοιξε καὶ πηγὰδι πρὸς κατασκευὴν μαγγάνου διὰ τὸ πότισμα. Διήρесе τὸ κτῆμα εἰς τέσσαρα μέρη· εἰς ἀμπελον, ἐλαιῶνα, ἀγροκήπιον μὲ πλῆθος ὀπωροφόρων δένδρων καὶ κήπους μὲ αἰμασιὰς ἢ μπουστάνια.

Ἐγκατεστάθη ἐκεῖ, κ' ἔζη διαρκῶς εἰς τὴν ἐξοχὴν, σπανίως κατερχόμενος εἰς τὴν πολίχνην. Τὸ κτῆμα ἦτον παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, κ' ἐνῶ ὁ ἐπάνω τοῖχος ἔφθανεν ὡς τὴν κορυφὴν τοῦ μικροῦ βουνοῦ, ὁ κάτω τοῖχος, μὲ σφοδρὸν βορρᾶν πνέοντα, σχεδὸν ἐδρέχετο ἀπὸ τὸ κύμα.

* *

Ὁ κύρ Μόσχος εἶχεν ὡς συντροφίαν τὸ τσιμποῦκί του, τὸ κομβολόγι του, τὸ σκαλιστήρι του καὶ τὴν ἀνεψιάν του τὴν Μοσχοῦλαν. Ἡ παιδίσκη θὰ ἦτον ὡς δύο ἔτη νεωτέρα ἐμοῦ. Μικρὴ ἐπήδα ἀπὸ βράχον εἰς βράχον, ἔτρεχεν ἀπὸ κολπίσκον εἰς κολπίσκον, κάτω εἰς τὸν αἰγιαλὸν, ἔβγαζε κοχύλια, κ' ἐκνηγοῦσε τὰ καθούρια. Ἦτον θερμόαιμος καὶ ἀνήσυχος ὡς πτηνὸν τοῦ αἰγιαλοῦ. Ἦτον ὠραία μελαχροινή, κ' ἐνθύμιζε τὴν νύμφην τοῦ Ἄσματος τὴν ἠλιοκαυμένην, τὴν ὁποίαν οἱ υἱοὶ τῆς μητρὸς τῆς εἶχαν βάλει νὰ φυλάῃ τὰμπέλια· «Ἴδου εἰ καλή, ἢ πλησίον μου, ἰδοὺ εἰ καλή· ὀφθαλμοὶ σου περισσότερα!...»

Ὁ λαιμός της, καθὼς ἔφεγγε καὶ ὑπέφωσκεν ὑπὸ τὴν τραχηλιάν της, ἦτον ἀπείρως λευκότερος ἀπὸ τὸν χροῖτα τοῦ προσώπου της.

Ἦτον ὠχρά, ροδίνη, χρυσαυγίζουσα καὶ μοῦ ἐφαίνετο νὰ ὁμοιάζῃ μὲ τὴν μικρὴν στέρφαν αἶγα, τὴν μικρόσωμον καὶ λεπτοφυῆ, μὲ κατὰσπιλπνον τρίχωμα, τὴν ὁποίαν ἐγὼ εἶχα ὀνομάσει Μοσχοῦλαν. Τὸ παράθυρον τοῦ πύργου τὸ δυτικὸν ἠνοιγετο πρὸς τὸν λόγγον, ὁ ὁποῖος ἤρχιζε νὰ βαθύνεται πέραν τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ, ὅπου ἦσαν χαμόκλαδα, εὐώδεις θάμνοι, καὶ ἀργιλλώδης γῆ τραχεῖα. Ἐκεῖ ἤρχιζεν ἡ περιοχὴ μου. Ἐως ἐκεῖ κατηρόμην συχνά, κ' ἔδοσκα τὰς αἶγας τῶν καλογήρων, τῶν πνευματικῶν πατέρων μου.

Μίαν ἡμέραν, δὲν εἰξεύρω πῶς, ἐνῶ ἐμέτρουν καθὼς ἐσυνήθιζα τὰς αἰγὰς μου (ἦσαν ὅλαι πενηνταεξ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον· ἄλλοτε ἀνεδοκατέδαιναν ὁ ἀριθμὸς των μεταξὺ ἑξήντα καὶ σαραπέντε), ἡ Μοσχοῦλα ἢ εὐνοουμένη μου κατσίκα, εἶχε μείνει ὀπίσω, καὶ δὲν εὐρέθη εἰς τὸ μέτρημα. Τὰς εὕρισκα ὅλας 55. Ἐὰν ἔλειπεν ἄλλη κατσίκα, δὲν θὰ παρετήρουν ἀμέσως τὴν ταυτότητα, ἀλλὰ μόνον τὴν μονάδα ποῦ ἔλειπεν· ἀλλ' ἡ ἀπουσία τῆς Μοσχοῦλας ἦτον ἐπαισθητή. Ἐτρόμαξα. Τάχα ὁ ἀετὸς μοῦ τὴν ἐπῆρε;

Εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ κάπως χαμηλότερα, οἱ ἀετοὶ δὲν κατεδέχοντο νὰ μᾶς ἐπισκέπτονται συχνά. Τὸ μέγα ὄρμητήριόν των ἦτον ὑψηλὰ πρὸς δυσμάς, εἰς τὸ κατάλευκον πετρωδὲς βουνόν, τὸ καλούμενον Ἀετοφωλιὰ φερονύμως. Ἀλλὰ δὲν μοῦ ἐφαίνετο ὅπως παράδοξον ἢ ἀνήκουστον πρᾶγμα ὁ ἀετὸς νὰ κατῆλθεν ἐκτάκτως, τρωθεὶς ἀπὸ τὰ κάλλη τῆς Μοσχοῦλας, τῆς μικρᾶς κατσίκας μου.

Ἐφώναξα ὡς τρελλός·

— Μοσχοῦλα!..... ποῦ εἶν' ἡ Μοσχοῦλα;

Οὔτε εἶχα παρατηρήσει τὴν παρουσίαν τῆς Μοσχοῦλας, τῆς ἀνεψιάς τοῦ κύρ Μόσχου, ἐκεῖ σιμὰ. Αὐτὴ ἔτυχε νὰ ἔχη ἀνοικτὸν τὸ παράθυρον. Ὁ τοῖχος τοῦ περιβόλου τοῦ κτήματος καὶ ἡ οἰκία ἢ ἀκουμβῶσα ἐπάνω εἰς αὐτόν, ἀπειχον περὶ τὰ πεντακόσια βήματα ἀπὸ τὴν θέσιν ὅπου εὕρισκόμην ἐγὼ μὲ τὰς αἰγὰς μου. Καθὼς ἤκουσε τὰς φωνὰς μου, ἡ παιδίσκη ἀνωρθώθη, προέκυψεν εἰς τὸ παράθυρον καὶ ἔκραξε·

— Τί ἔχεις καὶ φωνάζεις;

Ἐγὼ δὲν ἤξευρα τί νὰ εἶπω· ἐν τοσοῦτῳ ἀπήντησα:

— Φωνάζω ἐγὼ τὴν κατσίκα μου, τὴ Μοσχοῦλα!..... Μὲ σένα δὲν ἔχω νὰ κάμω.

Καθὼς ἤκουσε τὴν φωνήν μου, ἐκλείσε τὸ παράθυρον κ' ἔγεινεν ἄφαντη.

Μίαν ἄλλην ἡμέραν μὲ εἶδε πάλιν ἀπὸ τὸ παράθυρόν της εἰς ἐκείνην τὴν ἰδίαν θέσιν. Ἦμην πλαιγιασμένος εἰς ἕνα ἴσκιον, ἄφρινα τὰς αἰγὰς μου νὰ βόσκουν κ' ἐσφύριζα ἕνα ἦχον, ἐν ἄσμα τοῦ βουνοῦ αἰπολικόν.

Δὲν εἰξεύρω πῶς τῆς ἤλθε νὰ μοῦ φωνάξῃ.

— Ἐτσι ὅλο τραγουδεῖς!..... Δὲ σ' ἀκουσα ποτέ μου νὰ παίξῃς τὸ σουραῦλι!..... βροσκὸς καὶ

νά μὴν ἔχη σουραῦλι, σὰν παράξενο μοῦ φαίνεται!.....

Εἶχα ἐγὼ σουραῦλι (ἦτοι φλογέραν) ἀλλὰ δὲν εἶχα ἀρκετὸν θράσος ὥστε νὰ παίζω ἐν γνώσει ὅτι θὰ μὲ ἤκουεν αὐτή..... Τὴν φορὰν ταύτην ἐφιλοτιμήθην νὰ παίζω πρὸς χάριν τῆς, ἀλλὰ δὲν εἰξεύρω πῶς τῆς ἐφάνη ἡ τέχνη μου ἢ αὐλητική. Μόνον εἰξεύρω ὅτι μοῦ ἔστειλε δι' ἀμοιβὴν ὀλίγα ξηρὰ σῦκα, κ' ἕνα τάσι γεμάτο πετμέζι.

* *

Μίαν ἐσπέραν, καθὼς εἶχα κατεβάσει τὰ γίδια μου κάτω εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς τοὺς βράχους, ὅπου ἐσημάτιζε χιλίους γλαφυροὺς κολπίσκους καὶ ἀγκαλίτσες τὸ κῦμα, ὅπου ἄλλοῦ ἐκυρτώνοντο οἱ βράχοι εἰς προβλήτας καὶ ἄλλοῦ ἐκοιλαινόντο εἰς σπήλαια· καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς τόσους ἐλιγμούς, καὶ δαιδάλους τοῦ νεροῦ, τὸ ὁποῖον εἰσεχώρει μορμυρίζον, χορεῦον μὲ ἀτάκτους φλοίσβους καὶ ἀφρούς, ὅμοιον μὲ τὸ βρέφος τὸ ψελλίζον, ποῦ ἀναπηδᾷ εἰς τὸ λίκνόν του καὶ λαχταρεῖ νὰ σηκωθῆ νὰ χορεύσῃ εἰς τὴν χεῖρα τῆς μητρὸς ποῦ τὸ ἔψαυσε — καθὼς εἶχα κατεβάσει, λέγω, τὰ γίδια μου διὰ ν' «ἀρμυρίσουν» εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως συχνὰ ἐσυνήθιζα, εἶδα τὴν ἀκρογιαλιὰν ποῦ ἦτον μεγάλη χαρὰ καὶ μαγεία, καὶ τὴν «ἐλυμπίστηκα» κ' ἐλαχτάρησα νὰ πέσω νὰ κολυμβήσω. Ἦτον τὸν Αὐγουστον μῆνα.

Ἀνέβασα τὸ κοπάδι μου ὀλίγον παραπάνω ἀπὸ τὸν βράχον, ἀνάμεσα εἰς δύο κρημνοὺς καὶ εἰς ἕνα μονοπάτι τὸ ὁποῖον ἐχαράσσετο ἐπάνω εἰς τὴν ράχην. Δι' αὐτοῦ εἶχα κατέλθῃ καὶ δι' αὐτοῦ ἔμελλα πάλιν νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ βουνὸν τὴν νύκτα εἰς τὴν στάνην μου. Ἄφησα ἐκεῖ τὰ γίδια μου νὰ βοσκῆσουν εἰς τὰ κρίταμα καὶ τὰς ἀρμυρήθρας, ἂν καὶ δὲν ἐπεινοῦσαν πλέον. Τὰ ἐσφύριξα σιγὰ διὰ νὰ καθίσουν νὰ ἡσυχάσουν καὶ νὰ μὲ περιμένουν. Μὲ ἄκουσαν καὶ ἐκάθισαν ἡσυχά. Ἐπτά ἢ ὀκτὼ τράγοι ἦσαν κωδωνοφόροι καὶ θὰ ἤκουον μακρόθεν τοὺς κωδωνισμούς των, ἂν τυχὸν ἐδείκνυον συμπτώματα ἀνησυχίας.

Ἐγύρισα ὀπίσω, κατέβην πάλιν τὸν κρημνόν, κ' ἐφθασα κάτω εἰς τὴν θάλασσαν. Τὴν ὥραν ἐκείνην εἶχε βασιλέψει ὁ ἥλιος, καὶ τὸ φεγγάρι σχεδὸν ὀλόγεμον ἤρχισε νὰ λάμπῃ χαμηλά, ὡς δύο καλαμιές ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς ἀντικρυνῆς νήσου. Ὁ βράχος ὁ δικός μου ἔτεινε πρὸς βορρᾶν, καὶ πέραν ἀπὸ τὸν ἄλλον κάθον πρὸς δυσμάς, ἀριστερά μου ἔδλεπα μίαν πτυχήν ἀπὸ τὴν πορφύραν τοῦ ἡλίου, ποῦ εἶχε βασιλέψει ἐκείνην τὴν στιγμὴν.

Ἦτον ἡ οὐρὰ τῆς λαμπρᾶς ἀλουργίδος ποῦ σύρεται ὀπίσω, ἢ ἦτον ὁ τάπης, ποῦ τοῦ ἔστρωσε, καθὼς λέγουν, ἢ μάννα του, διὰ νὰ καθίσῃ νὰ δειπνήσῃ.

Δεξιὰ ἀπὸ τὸν μέγαν κυρτὸν βράχον μου, ἐσηματίζετο μικρὸν ἄντρον θαλάσσιον, στρωμένον μὲ ἄσπρα κρυσταλλοειδῆ κοχύλια καὶ λαμπρὰ ποικιλόχρωμα χαλίκια, ποῦ ἐφαίνετο πῶς τὸ εἶχαν εὐτρεπίσει καὶ στολίσει αἱ νύμφαι τῶν θαλασσῶν. Ἀπὸ τὸ ἄντρον ἐκεῖνο ἤρχιζεν ἕνα

μονοπάτι, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀνέβαινε τις πλαγίως τὴν ἀπότομον ἀκρογιαλιὰν, κ' ἐφθάνεν εἰς τὴν κάτω πόρταν τοῦ τοιχογυρίσματος τοῦ κύρ Μόσχου, τοῦ ὁποῖου ὁ ἕνας τοῖχος ἔζωνεν εἰς μῆκος ἑκατοντάδων μέτρων ὅλον τὸν αἰγιαλόν.

Ἐπέταξα ἀμέσως τὸ ὑποκάμισόν μου, τὴν περισκελίδα μου, κ' ἔπεσα εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπλύθην, ἐλούσθην, ἐκολύμβησα ἐπ' ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας. Ἦσθάνομην γλύκαν, μαγείαν ἀφατον ἐφανταζόμενην τὸν ἑαυτὸν μου ὡς νὰ ἦμην ἕνα μὲ τὸ κῦμα, ὡς νὰ μετεῖχον τῆς φύσεως αὐτοῦ, τῆς ὑγρᾶς καὶ ἀλμυρᾶς καὶ δροσώδους. Δὲν θὰ μοῦ ἔκανε ποτὲ καρδιὰ νὰ ἔδγω ἀπὸ τὴν θάλασσαν, δὲν θὰ ἐχόρταινα ποτὲ τὸ κολύμβημα, ἂν δὲν εἶχα τὴν ἔννοιαν τοῦ κοπαδιοῦ μου. Ὅσην ὑπακοὴν καὶ ἂν εἶχαν πρὸς ἐμὲ τὰ ἐρίφια, καὶ ἂν ἤκουον τὴν φωνὴν μου διὰ νὰ καθίσουν ἡσυχά, ἐρίφια ἦσαν, δυσάγωγα καὶ ἄπιστα ὅσον καὶ τὰ μικρὰ παιδιά. Ἐφοδούμεν μὴπως τινὰ ἀποσκιρτήσουν καὶ μοῦ φύγουν, καὶ τότε ἔπρεπε νὰ τρέχω νὰ τὰ ζητῶ τὴν νύκτα εἰς τοὺς λόγγους καὶ τὰ βουνὰ ὀδηγούμενος μόνον ἀπὸ τὸν ἤχον τῶν κωδωνίσκων τῶν τράγων! Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Μοσχούλαν, διὰ νὰ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ μοῦ φύγῃ πάλιν, καθὼς μοῦ εἶχε φύγει τὴν ἄλλην φορὰν, ὁπότε ὁ ἄγνωστος κλέπτης (ὃ νὰ τὸν ἐπιανα) τῆς εἶχε κλέψει, ὁ ἀνόητος, τὸν ἐπίχρυσον κωδωνίσκον μὲ τὸ κόκκινον περιδέριον ἀπὸ τὸν λατιόν, ἐφρόντισα νὰ τὴν δέσω μ' ἕνα σχοινάκι εἰς τὴν ρίζαν ἑνὸς θάμνου, ὀλίγον παραπάνω ἀπὸ τὸν βράχον, εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ ὁποῖου εἶχα ἀφήσει τὰ ροῦχά μου πρὶν ριφθῶ εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐπήδησα ταχέως ἔξω, ἐφόρεσα τὸ ὑποκάμισόν μου, τὴν περισκελίδα μου, ἔκαμα ἕνα βῆμα διὰ νὰ ἀναβῶ. Ἄνω τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου, τοῦ ὁποῖου ἡ βᾶσις ἐβρέχετο ἀπὸ τὴν θάλασσαν, θὰ ἔλθα τὴν Μοσχούλαν, τὴν μικρὴν αἰγὰ μου, καὶ μὲ διακόσια ἢ περισσότερα βήματα θὰ ἐπέστρεφα πλησίον εἰς τὸ κοπάδι μου. Ὁ μικρὸς ἐκεῖνος ἀνήφορος, ὁ ὀλισθηρὸς κρημνὸς ἦτο δι' ἐμὲ ἄθυρμα, ὅσον ἕνα σκαλοπάτι μαρμαρίνης σκάλας, τὸ ὁποῖον φιλοτιμοῦνται νὰ πηδήσουν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ἀμιλλώμενα τὰ παιδιά τῆς γειτονιάς.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐνῶ ἔκαμα τὸ πρῶτον βῆμα, ἀκούω σφοδρὸν πλατάγισμα εἰς τὴν θάλασσαν, ὡς σώματος πίπτοντος εἰς τὸ κῦμα. Ὁ κρότος ἤρχετο δεξιόθεν, ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἄντρου τοῦ κογχυλοστρώτου καὶ νυμφοστολίστου, ὅπου ἤξευρα, ὅτι ἐνίστε κατήρχετο ἡ Μοσχούλα ἢ ἀνεψιά τοῦ κύρ Μόσχου, κ' ἐλούετο εἰς τὴν θάλασσαν. Δὲν θὰ ἐρριφοκινδύνευα νὰ ἔλθω τόσον σιμὰ εἰς τὰ σύνορά της, ἐγὼ ὁ σατυρίσκος τοῦ βουνοῦ, νὰ λουσθῶ ἐὰν ἤξευρα ὅτι ἐσυνήθιζε νὰ λούεται καὶ τὴν νύκτα μὲ τὸ φῶς τῆς σελήνης. Ἐγνώριζα ὅτι τὸ πρῶτ', ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, συνήθως ἐλούετο.

Ἐκαμα δύο-τρία βήματα χωρὶς τὸν ἐλάχιστον θόρυβον, ἀνερχομένην εἰς τὰ ἄνω, ἔκυψα μὲ ἄκραν προφύλαξιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἄντρου, καλυπτόμενος ὀπισθεν ἑνὸς σχοίνου καὶ σκεπό-

μενος από την κορυφήν του βράχου, και είδα πράγματι ότι η Μοσχούλα είχε πέσει άρτίως εις τὸ κύμα γυμνή κ' ελούετο.

* *

Τὴν άνεγνώρισα πάραυτα εις τὸ φῶς τῆς σελήνης τὸ μελιχρόν, τὸ περιαργυροῦν ὄλην τὴν ἄπειρον ὀθόνην τοῦ γαληνιῶντος πελάγους και κάμνον νὰ χορεύουν φωσφορίζοντα τὰ κύματα. Εἶχε βυθισθῆ ἄπαξ καθὼς ἐρρίφθη εις τὴν θάλασσαν, εἶχε βρέξει τὴν κόμην της, ἀπὸ τοὺς βοστρύχους τῆς ὁποίας ὡς ποταμὸς ἀπὸ μαργαρίτας ἔρρεε τὸ νερόν, και εἶχεν ἀναδύσει· ἔβλεπε κατὰ τύχην πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἦμην ἐγὼ, κ' ἐκινεῖτο ἐδῶ κ' ἐκεῖ προσπαίζουσα και πλέουσα. Εἴξευρε καλῶς νὰ κολυμβᾷ.

Διὰ νὰ φύγω ἔπρεπεν ἐξ ἅπαντος νὰ πατήσω ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὀρθὸς εις τὴν κορυφήν τοῦ βράχου, εἶτα νὰ κύψω ὀπισθεν θάμνων, νὰ λύσω τὴν αἰγὰ μου, και νὰ γείνω ἄφαντος κρατῶν τὴν ἀναπνοήν μου, χωρὶς τὸν ἐλάχιστον κρότον ἢ θροῦν. Ἄλλ' ἢ στιγμὴ καθ' ἣν θὰ διηρχόμην διὰ τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου ἦρκει διὰ νὰ με ἴδῃ ἡ Μοσχούλα. Ἦτον ἀδύνατον, καθὼς ἐκείνη ἔβλεπε πρὸς τὸ μέρος μου, νὰ φύγω ἄόρατος.

Τὸ ἀνάστημά μου θὰ διεγράφετο διὰ μίαν στιγμὴν ὑψηλὸν και δεχόμενον δαψιλῶς τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἐπάνω τοῦ βράχου. Ἐκεῖ ἡ κόρη θὰ μ' ἔβλεπε, καθὼς ἦτον ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἐδῶ. Ὡ! πῶς θὰ ἐξαφνίζετο, θὰ ἐτρόμαζεν εὐλόγως, θὰ ἐφώναζεν, εἶτα θὰ με κατηγόρει διὰ σκοποὺς ἀθεμίτους, και τότε ἀλλοίμονον εις τὸν μικρὸν βοσκόν!

Ἡ πρώτη ἰδέα μου ἦτον νὰ βήξω, νὰ τῆς δώσω ἀμέσως εἶδησιν, και νὰ κριάζω: «— Βρέθηκα ἐδῶ, χωρὶς νὰ ξέρω..... Μὴν τρομάζης..... φεύγω ἀμέσως, κοπέλλα μου!»

Πλήν, δὲν εἰξεύρω πῶς, ὑπῆρξα σκαιὸς και ἄτολμος. Κανεὶς δὲν με εἶχε διδάξει μαθήματα κοσμιότητος εις τὰ βουνά μου. Συνεστάλην, κατέβην πάλιν κάτω εις τὴν ρίζαν τοῦ βράχου κ' ἐπερίμενα.

«Αὐτὴ δὲν θ' ἀργήσῃ ἔλεγα μέσα μου· τώρα θὰ κολυμπήσῃ, θὰ ντυθῆ και θὰ φύγῃ..... Ἐὰ τραθήξῃ αὐτὴ τὸ μονοπάτι της, κ' ἐγὼ τὸν κρημνὸ μου.....»

Κ' ἐνθυμήθην τότε τὸν Σισώην, και τὸν πνευματικὸν τοῦ μοναστηρίου, τὸν παπᾶ-Γρηγόριον οἵτινες πολλάκις με εἶχον συμβουλεύσει νὰ φεύγω πάντοτε τὸν γυναικεῖον πειρασμόν!

Ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ νὰ περιμένω, δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο μέσον ἢ προσφυγῆ, εἰμὴ ν' ἀποφασίσω νὰ ῥιφθῶ εις τὴν θάλασσαν, με τὰ ῥοῦχα, ὅπως ἦμην, νὰ κολυμβήσω εις τὰ βαθέα, ἄπατα νερά, ὅλον τὸ πρὸς δυσρὰς διάστημα, τὸ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ὅπου εὐρισκόμην, ἐντεῦθεν τοῦ μέρους ὅπου ελούετο ἡ νεάνις, μέχρι τοῦ κυρίως ὄρμου και τῆς ἄμμου, ἐπειδὴ εις ὅλον ἐκεῖνὸ τὸ διάστημα, ὡς ἡμίσεος μιλίου, ἢ ἀκραγιαλιὰ ἦτον ἄδατος, ἀπάτητος, ὅλη βράχος και κρημνός. Μόνον εις τὸ μέρος ὅπου ἦμην ἐσχηματίζετο τὸ λίκνον ἐκεῖνο τοῦ θαλασσίου νεροῦ, μεταξύ σπηλαίων και βράχων.

Ἐ' ἄφρινα τὴν Μοσχούλάν μου, τὴν αἰγα εἰς τὴν τύχην της, δεμένην ἐκεῖ ἐπάνω, ἄνωθεν τοῦ βράχου, και ἅμα ἔφθανα εις τὴν ἄμμον με διάβροχα τὰ ῥοῦχά μου (διότι ἦτον ἀνάγκη νὰ πλεύσω με τὰ ῥοῦχα), στάζων ἄλμην και ἄφρον, θὰ ἐβάδιζα δισχίλια βήματα διὰ νὰ ἐπιστρέψω ἀπὸ ἄλλο μονοπάτι πάλιν πλησίον τοῦ κοπαδιοῦ μου, θὰ κατέβαινα τὸν κρημνὸν παρακάτω διὰ νὰ λύσω τὴν Μοσχούλαν τὴν αἰγά μου, ὅποτε ἡ ἀνεπιὰ τοῦ κυρ Μόσχου θὰ εἶχε φύγει χωρὶς ν' ἀφήσῃ βεβαίως κανέν ἴχνος εις τὸν αἰγιαλόν. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἂν τὸ ἐξετέλουν, θὰ ἦτον μέγας κόπος, ἀληθῆς ἄθλος. Ἐὰ ἐχρειάζετο δὲ και μίαν ὥραν και πλέον. Οὐδὲ θὰ ἦμην πλέον βέβαιος περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κοπαδίου μου.

Δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη αἴρεσις, εἰμὴ νὰ περιμένω. Ἐὰ ἐκράτουν τὴν ἀναπνοήν μου. Ἡ κόρη ἐκείνη δὲν θὰ ὑπώπτενε τὴν παρουσίαν μου. Ἄλλως ἦμην ἐν συνειδήσει ἀθῶος.

Ἐντοσοῦτῳ ὅσον ἀθῶος και ἂν ἦμην, ἡ περιέργεια δὲν μοῦ ἔλειπε. Καὶ ἀνερριχήθην πάλιν σιγὰ σιγὰ πρὸς τὰ ἐπάνω και εις τὴν κορυφήν τοῦ βράχου, καλυπτόμενος ὀπισθεν τῶν θάμνων· ἔκυψα νὰ ἴδω τὴν κολυμβῶσαν νεάνίδα.

Ἦτον ἀπόλαυσις, ὄνειρον, θαῦμα. Εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ὡς πέντε ὀργυιὰς ἀπὸ τὸ ἄντρον, και ἔπλεε, κ' ἔβλεπε τώρα πρὸς ἀνατολάς, στρέφουσα τὰ νῶτα πρὸς τὸ μέρος μου. Ἐβλεπα τὴν ἄμαυρὰν και ὅμως χρυσίζουσαν ἀμυδρῶς κόμην της, τὸν τράχηλόν της τὸν εὐγραμμον, τὰς λευκὰς ὡς γάλα ὠμοπλάτας, τοὺς βραχίονας τοὺς τορνευτούς, ὅλα συγγεόμενα, μελιχρὰ και ὄνειρώδη εις τὸ φέγγος τῆς σελήνης. Διέβλεπα τὴν ὀσφύν της τὴν εὐλύγιστον, τὰ ἰσχία της, τὰς κνήμας, τοὺς πόδας της, μεταξύ σκιᾶς και φωτός, βαπτιζόμενα εις τὸ κύμα. Ἐμάντευα τὸ στέρνον της, τοὺς κόλπους της, γλαφυρούς, προέχοντας, δεχομένους ὅλας τῆς αὔρας τὰς ριπὰς και τῆς θαλάσσης τὸ θεῖον ἄρωμα. Ἦτον πνοή, ἴνδαλμα ἀφάνταστον, ὄνειρον ἐπιπλέον εις τὸ κύμα· ἦτον νηρηῖς, νύμφη, σειρήν, πλέουσα, ὡς πλέει ναῦς μαγική, ἢ ναῦς τῶν ὀνείρων...

Οὔτε μοῦ ἦλθε τότε ἡ ἰδέα ὅτι ἂν ἐπάτουν ἐπάνω εις τὸν βράχον, ὀρθίος ἢ κυρτός, με σκοπὸν νὰ φύγω, ἦτον σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ἡ νέα δὲν θὰ μ' ἔβλεπε, και θὰ ἠμποροῦσα ν' ἀποχωρήσω ἐν τάξει. Ἐκείνη ἔβλεπε πρὸς ἀνατολάς, ἐγὼ εὐρισκόμην πρὸς δυσμὰς ὀπισθεν της. Οὔτε ἡ σκιά μου δὲν θὰ τὴν ἐτάραττεν. Αὐτὴ, ἐπειδὴ ἡ σελήνη ἦτον εις τὰ ανατολικά, θὰ ἐπιπτε πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, ὀπισθεν τοῦ βράχου μου, κ' ἐντεῦθεν τοῦ ἄντρου.

Εἶχα μείνει χάσκων, ἐν ἐκτάσει, και δὲν ἐσκεπτόμην πλέον τὰ ἐπίγεια.

* *

Δὲν δύναμαι νὰ εἶπω ἂν μοῦ ἦλθον πονηροί, και συνάμα παιδικοὶ ἀνόητοι λογισμοί, ἐν εἴδει εὐχῶν κατάραι. «Νὰ ἐκινδύνευεν ἔξαφνα! νὰ ἔβαζε μιὰ φωνή! νὰ ἔβλεπε κανένα ῥοφὸν εις τὸν πυθμένα, τὸν ὁποῖον νὰ ἐκλάβῃ διὰ θηρίον, διὰ σκυλόψαρον, και νὰ ἐφώναζε βοήθειαν!...»

Εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν ἐχόρταινα νὰ βλέπω

τὸ ὄνειρον, τὸ πλεόν εἰς τὸ κύμα. Ἄλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμήν, ἀλλοκότως, μοῦ ἐπανήλθε πάλιν ἡ πρώτη ἰδέα... Νὰ ριφθῶ εἰς τὰ κύματα, πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, εἰς τὰ ὀπισθεν, νὰ κολυμβήσω ὅλον ἐκεῖνο τὸ διάστημα ἕως τὴν ἄμμον, καὶ νὰ φύγω, νὰ φύγω τὸν πειρασμόν!...

Καὶ πάλιν δὲν ἐχόρταινα νὰ βλέπω τὸ ὄνειρον... Αἴφνης εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πραγματικοῦ κόσμου μ' ἐπανάφερεν ἡ φωνὴ τῆς κασίκας μου. Ἡ μικρὴ Μοσχούλα ἤρχισεν αἴφνης νὰ βελάζῃ!...

ὦ, αὐτὸ δὲν τὸ εἶχα προδλέψει. Ἡμποροῦσα νὰ σιωπῶ ἐγώ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἦτον εὐκολόν νὰ ἐπιθάλω σιωπὴν εἰς τὴν αἰγίαν μου. Δὲν ἤξευρα καλὰ ἂν ὑπῆρχον πρόχειροι φημώσεις διὰ τὰ θρέμματα, ἐπειδὴ δὲν εἶχα μάθει ἀκόμη νὰ κλέπτω ζωντανὰ πράγματα, καθὼς ὁ ἄγνωστος ἐχθρὸς, ὁ ὁποῖος τῆς εἶχε κλέψει τὸν κωδωνίσκον· ἀλλὰ δὲν τῆς εἶχε κόψει καὶ τὴν γλῶσσαν διὰ νὰ μὴ βελάζῃ. — Μὲ ῥάμνον πολὺκλαδόν εἰς τὸ στόμα, ἢ μὲ σπαρτίον περὶ τὸ ῥύγχος, ἢ ὅπως ἄλλως· ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἤξευρα ποῦ νὰ τὸ συλλογισθῶ!

Ἐτρεξα τότε παράφορος νὰ σφίξω τὸ ῥύγχος τῆς μὲ τὴν παλάμην, νὰ μὴ βελάζῃ!... Τὴν στιγμήν ἐκείνην ἐλησμόνησα τὴν κόρην τὴν κολυμβῶσαν χάριν αὐτῆς ταύτης τῆς κόρης. Δὲν ἐσκέφθην ἂν ἦτον φόβος νὰ μὲ ἰδῆ, καὶ ἡμιωρθώθην κυρτὸς πάντοτε, κ' ἐπάτησα ἐπὶ τοῦ βράχου, διὰ νὰ προλάβω καὶ φθάσω πλησίον τῆς κασίκας.

Συγχρόνως μ' ἐκυρίευσε καὶ φόβος ἀπὸ τὴν φιλοστοργίαν τὴν ὁποίαν ἔτρεφα πρὸς τὴν πωχὴν αἰγίαν μου. Τὸ σχοινίον μὲ τὸ ὁποῖον τὴν εἶχα δέσει εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ θάμνου ἦτον πολὺ κοντόν. Τάχα μὴν «ἐσχο.νιάσθη», μὴν ἐμπερδεύθη καὶ περιεπλάκη ὁ τράχηλός τῆς, μὴν ἦτον κίνδυνος νὰ πνιγῆ τὸ ταλαίπωρον ζῶον;

* *

Δὲν ἤξεύρω ἂν ἡ κόρη ἢ λουομένη εἰς τὴν θάλασσαν ἤκουσε τὴν φωνὴν τῆς γίδας μου. Ἄλλὰ καὶ ἂν τὴν εἶχεν ἀκούσει, τί τὸ παράδοξον; ποῖος φόβος ἦτον; τὸ ν' ἀκούῃ τις φωνὴν ζῶου ἐκεῖ ποῦ κολυμβᾷ, ἀφοῦ δὲν ἀπέχει εἰμὴ ὀλίγας ὀργυιάς ἀπὸ τὴν ξηράν, δὲν εἶνε τίποτε ἔκτακτον.

Ἄλλ' ὅμως, ἡ στιγμή ἐκείνη, ποῦ εἶχα πατήσει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βράχου, ἤρκεσεν. Ἡ νεαρὰ κόρη, εἴτε ἤκουσεν εἴτε ὄχι τὴν φωνὴν τῆς κασίκας — μᾶλλον φαίνεται ὅτι τὴν ἤκουσε, διότι ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς... — εἶδε τὸν μαῦρον ἴσκιον μου, τὸν διακαμόν μου, ἐπάνω εἰς τὸν βράχον, ἀνάμεσα εἰς τοὺς θάμνους, καὶ ἀφῆκε μισοπνιγμένην κραυγὴν φόβου...

Τότε μὲ κατέλαβε τρόμος, συγκίνησις, λύπη ἀπερίγραπτος. Τὰ γόνατά μου ἐκάμφθησαν. Ἐξάλλος ἐκ τρόμου, ἠδυνήθην ν' ἀρθρώσω φωνήν, κ' ἔκραξα.

— Μὴ φοβᾶσαι!... δὲν εἶνε τίποτε... δὲν σοῦ θέλω κακόν!

Καὶ ἐσκεπτόμην λίαν τεταραγμένος ἂν ἔπρεπε

νὰ ριφθῶ εἰς τὴν θάλασσαν, μᾶλλον, διὰ νὰ ἔλθω εἰς βοήθειαν τῆς κόρης, ἢ νὰ τρέξω καὶ νὰ φύγω... Ἡρκεῖ ἡ φωνὴ μου νὰ τῆς ἔδιδε μεγαλειότερον θάρρος ἢ ὅσον ἡ παραμονή μου καὶ τὸ τρέξιμόν μου εἰς βοήθειαν.

Συγχρόνως τότε, κατὰ συγκυρίαν ὄχι παράδοξον, καθότι ὅλοι οἱ αἰγιαλοὶ καὶ αἱ θάλασσαι ἐκεῖναι ἐσυχναζόντο ἀπὸ τοὺς ἀλιεῖς, μία βάρκα ἐφάνη νὰ προβάλλη ἀντικρὺ, πρὸς τὸ ἀνατολικο-μεσημβρινὸν μέρος, ἀπὸ τὸν πέρα κάβον, τὸν σηματοῖζοντα τὸ δεξιὸν οἶονεὶ κέρας τοῦ κολπίσκου. Ἐφάνη πλέουσα ἀργά, ἐρχομένη πρὸς τὰ ἐδῶ, μὲ τὰς κώπας· πλὴν ἡ ἐμφάνισίς τῆς, ἀντὶ νὰ δώσῃ θάρρος εἰς τὴν κόρην, ἐπέτεινε τὸν τρόπον τῆς.

Ἀφῆκε δευτέραν κραυγὴν μεγαλειότερας ἀγωνίας. Ἐν ἀκαρεῖ τὴν εἶδα νὰ βυθίζεται, καὶ νὰ γίνεται ἀφαντὴ εἰς τὸ κύμα.

Δὲν ἔπρεπε τότε νὰ διστάσω. Ἡ βάρκα ἐκείνη ἀπείχε ὑπὲρ τὰς εἴκοσιν ὀργυιάς, ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου ἠγωνία ἢ κόρη, ἐγὼ ἀπείχα μόνον πέντε ἢ ἕξ ὀργυιάς. Πάραυτα ὅπως ἤμην, ἐρρίφθην εἰς τὴν θάλασσαν, πηδήσας μὲ τὴν κεφαλὴν κάτω, ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βράχου.

Τὸ βάθος τοῦ νεροῦ ἦτον ὑπὲρ τὰ δύο ἀναστήματα. Ἐφθασα σχεδὸν εἰς τὸν πυθμένα, ὁ ὁποῖος ἦτον ἀμμίστροτος, ἐλεύθερος βράχων καὶ πετρῶν, καὶ δὲν ἦτο φόβος νὰ κτυπήσω. Πάραυτα ἀνέδυν καὶ ἀνῆλθον εἰς τὸν ἀφρόν τοῦ κύματος.

Ἀπείχον τώρα ὀλιγώτερον ἢ πέντε ὀργυιάς ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ πόντου, ὅπου ἐσχηματίζοντο δίνει καὶ κύκλοι συστρεφόμενοι εἰς τὸν ἀφρόν τῆς θαλάσσης, οἱ ὁποῖοι θὰ ἦσαν ὡς μνήμα ὑγρὸν καὶ ἀκαριαῖον διὰ τὴν ἀτυχή παιδίσκη· τὰ μόνα ἴχνη τὰ ὁποῖα ἀφίνει ποτὲ εἰς τὴν θάλασσαν ἀγωνιῶν ἀνθρώπινον πλάσμα!..... Μὲ τρία στιβαρὰ πηδήματα καὶ πλευσίματα ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν ἔσπευσα πλησίον τῆς.....

Εἶδα τὸ εὐμορφον σῶμα νὰ παραδέρνη κάτω, πλησιέστερον εἰς τὸν βυθὸν τοῦ πόντου ἢ εἰς τὸν ἀφρόν τοῦ κύματος, ἐγγύτερον τοῦ θανάτου ἢ τῆς ζωῆς· ἐδυθίσθην, ἤρπασα τὴν κόρην εἰς τὰς ἀγκάλας μου, καὶ ἀνῆλθον.

Καθὼς τὴν εἶχα περιβάλλει μὲ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, μοῦ ἐφάνη ὅτι ἠσθάνθην ἀσθενῆ τὴν χλιαρὰν πνοήν τῆς εἰς τὴν παρεῖάν μου. Εἶχα φθάσει ἐγκαίρως, δόξα τῷ Θεῷ!..... Ἐν τούτοις δὲν παρεῖχε σημεῖα ζωῆς ὀλοφάνερα..... Τὴν ἐτίναξα μὲ σφοδρὸν κίνημα, αὐθορμήτως, διὰ νὰ δυνηθῆ ν' ἀναπνεύσῃ, τὴν ἔκαμα νὰ στηριχθῆ ἐπὶ τῆς πλάτης μου, καὶ ἐπλευσα, μὲ τὴν χεῖρα τὴν δεξιάν καὶ μὲ τοὺς δύο πόδας, ἐπλευσα ἰσχυρῶς πρὸς τὴν ξηράν. Αἱ δυνάμεις μου ἐπολλαπλασιάζοντο θαυμασίως.

Ἡσθάνθην ὅτι προσεκολλᾶτο τὸ πλάσμα ἐπάνω μου· ἠθέλε τὴν ζωὴν τῆς· ὦ! ἄς ἔζη, καὶ ἄς ἦτον εὐτυχής. Κανεὶς ἰδιοτελὴς λογισμὸς δὲν ὑπῆρχε τὴν στιγμήν ἐκείνην εἰς τὸ πνεῦμά μου. Ἡ καρδία μου ἦτο πλήρης αὐτοθυσίας καὶ ἀφιλοκερδείας. Ποτὲ δὲν θὰ ἐζήτην ἀμοιβήν!

Ἐπὶ πόσον ἀκόμη θὰ τὸ ἐνθυμοῦμαι ἐκεῖνο

τὸ ἄβρον, τὸ ἀπαλὸν σῶμα τῆς ἀγνῆς κόρης, τὸ ὁποῖον ἠσθάνθη ποτὲ ἐπάνω μου ἐπ' ὀλίγα λεπτά τῆς ἄλλως ἀνωφελοῦς ζωῆς μου! Ἦτον ὄνειρον, πλάνη, γοητεία. Καὶ ὅποσον διέφερεν ὁπὸ ὅλας τὰς ἰδιοτελεῖς περιπτώξεις, ἀπὸ ὅλας τὰς λυκοφιλίας καὶ τοὺς κυνέρωτας τοῦ κόσμου ἢ ἐκλεκτῆ, ἢ αἰθέριος ἐκείνη ἐπαφή! Δὲν ἦτο βάρος ἐκεῖνο, τὸ φορτίον τὸ εὐάγκαλον, ἀλλ' ἦτο ἀνακούφισις καὶ ἀναψυχή. Ποτὲ δὲν ἠσθάνθη τὸν ἑαυτὸν μου ἐλαφρότερον ἢ ἐφ' ὅσον ἐβάσταζον τὸ βάρος ἐκεῖνο..... Ἦμην ὁ ἄνθρωπος, ὅστις κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ μὲ τὰς χεῖράς του πρὸς στιγμὴν ἐν ὄνειρον, τὸ ἴδιον ὄνειρόν του.....

*
**

Ἡ Μοσχούλα ἔζησε, δὲν ἀπέθανε. Σπανίως τὴν εἶδα ἔκτοτε, καὶ δὲν ἠξεύρω τί γίνεται τώρα, ὅποτε εἶναι ἀπλῆ θυγάτηρ τῆς Εὐας, ὅπως ὄλαι.

Ἄλλ' ἐγὼ ἐπλήρωσα τὰ λύτρα διὰ τὴν ζωὴν τῆς. Ἡ ταλαίπωρος μικρὴ μου κατσίκά, τὴν ὁποῖαν εἶχα λησμονήσει πρὸς χάριν τῆς, πράγματι «ἐσχοινιάσθη» περιεπλάκη κακὰ εἰς τὸ σχοινίον, μὲ τὸ ὁποῖον τὴν εἶχα δεμένην, καὶ ἐπνίγη!..... Μετρίως ἐλυπήθην, καὶ τὴν ἔκαμα θυσίαν πρὸς χάριν τῆς.

Κ' ἐγὼ ἔμαθα γράμματα, ἐξ εὐνοίας καὶ

ἐλέους τῶν καλογήρων κ' ἔγεινα δικηγόρος..... Ἄφου ἐπέρασα ἀπὸ δύο ἱερατικὰς σχολὰς, ἦτον ἐπόμενον!

Τάχα ἡ μοναδικὴ ἐκείνη περίστασις, ἡ ὄνειρῶδης ἐκείνη ἀνάμνησις τῆς λουομένης κόρης, μ' ἔκαμε νὰ μὴ γίνω κληρικός; Φεῦ! ἀκριβῶς ἡ ἀνάμνησις ἐκείνη ἔπρεπε νὰ μὲ κάμῃ νὰ γείνω μοναχός.

Ὁρθῶς ἔλεγεν ὁ γηραιὸς Σισώης, ὅτι «ἂν ἤθελαν νὰ μὲ κάμουν καλόγερον, δὲν ἔπρεπε νὰ μὲ στείλουν ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι...» Διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα κολυβογράμματα, τὰ ὁποῖα αὐτὸς μὲ εἶχε διδάξει, καὶ μάλιστα ἦσαν καὶ πολλὰ!.....

Καὶ τώρα, ὅταν ἐνθυμοῦμαι τὸ κοντὸ ἐκεῖνο σχοινίον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐσωριάσθη καὶ ἐπνίγη ἡ Μοσχούλα, ἡ κατσίκά μου, καὶ ἀναλογίζομαι τὸ ἄλλο σχοινίον τῆς παραβολῆς, μὲ τὸ ὁποῖον εἶνε δεμένος ὁ σκύλος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀφέντη του διαπορῶ μέσα μου ἂν τὰ δύο δὲν εἶχαν μεγάλην συγγένειαν, καὶ ἂν δὲν ἦσαν ὡς «σχοίνισμα κληρονομίας» δι' ἐμέ, ὅπως ἡ Γραφή λέγει:

ᾠ! ὡς ἦμην ἀκόμη βοσκὸς εἰς τὰ ὄρη!.....»

(Διὰ τὴν ἀντιγραφὴν.)

† Ἄλ. Παπαδιαμάντης.

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

Τὴν διήγησιν ταύτην ἤκουσα ἐκ στόματος τῆς κυρά-Ρήνης Ἐλευθέραινας, τοῦ ποτὲ Ροδίτη, σεβασμίας γερόντισσας Ἀθηναίας.

Εἶχαμε ἓνα χρόνο στεφανωμένοι μὲ τὸν μπάριπα Λευθήρη, αὐτὸν ποῦ βλέπεις, καὶ ὅλον τὸν χρόνον δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι ἄρρωστος. Σοῦ ἔχω εἰπεῖ πῶς μὲ εἶχεν ἐλκύσει μὲ τὰ χάρδια του, ἐνῶ ἦτον αὐτὸς τριαντάρης, κ' ἐγὼ ἦμουν δώδεκα χρονῶν, τρελλοκόριτσο, ποῦ νὰ μὴν πήγαινα παραπάνω.

Σὰν ἦτον ἄρρωστος, ἓνα χρόνο καὶ παραπάνω, δὲν τοῦ ἔκλεισεν ὁ πυρετός, ὅλη ἡ γειτονιά, κ' ἡ συγγένισσές μου, κ' ἡ κουμπάρες μου, ἔλεγαν πῶς εἶχε καταντήσει νὰ γένῃ φτισικός. Εἶχε χτικιάσει, μοῦ εἶπαν. ᾠ συμφορὰ μου! Γιατροί, γιάτρισσες, γιαιτρικά, μαντζούνια, τίποτε δὲν ὠφέλησαν. Ἡ φτώχεια μᾶς ἔδερνε. Νὰ δουλέψῃ ἐκεῖνος δὲν μπορούσε. Ὁ Θεὸς ξέρει πῶς τᾶφερνα βόλτα, μὲ ψέμματα καὶ μὲ ἀλήθεια.

Μοῦ εἶπεν ἡ κουμπάρα μας μιὰ γνώμη, νὰ τάξω στὴν Καισαριανή, μεγάλ' ἡ χάρις τῆς, νὰ σηκωθῶ νὰ τὸν πάω, ἴσως λυπηθῇ ἡ Παναγία καὶ τὸν κάμῃ καλά. Χάρες μεγάλες ἀκούονταν πῶς γίνονται τὸν καιρὸ ἐκεῖνο. Ἐγὼ σὰν τ' ἄκουσα, νὰ τί εἶπα μέσα μου, σοῦ ἔξομολογοῦμαι: «Καλά, ἀνίσως δὲν τὸν κάμῃ καλά ἡ χάρις τῆς, μπορεῖ τὸ ἐλάχιστο νὰ πεθάνῃ κειδὰ, νὰ τὸν θάψω στὸ βουνό, γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπὸ ἔξοδα ποῦ δὲν ἔχω, κ' ἀπὸ ἄλλα βάσανα καὶ μπελάδες. Τὸ χειρότερο ἐφοβούμουν, ἂν πέθαινε στὸ σπιτί, μὴν κολλήσῃ τίποτε στὰ ροῦχα, καὶ κολλήσω κ' ἐγὼ. Ὅλοι μοῦ λέγανε πῶς τὸ χτικιὸ κολλάει.

Λεφτὸ δὲν εἶχα οὔτε πολῦτιμο κανένα μέσ' τὴν κασ-

σέλα μου, ἔξω ἀπ' τὸ δαχτυλίδι τοῦ ἀρραβῶνος ποῦ φοροῦσα. Εἶχα μερικὰ χαλκώματα. Ἐπῆρα ἓνα ταψὶ ποῦ εἶχα, καινούργιο, κατακόκκινο, νὰ το, ἐκεῖ βρῖσκεται — ἔδειξε πρὸς ἓνα ἀράφι, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἦσαν ὀλίγα χάλκινα σκεύη — κ' ἐπῆγα στὴ γειτόνισσά μας τὴν Παναγίνα.

— Κυρά Παναγίνα, πάρε αὐτὸ τὸ ταψὶ ἀμανάτι, νὰ μὲ δανείσῃς τέσσερα σβάντζικα: θέλω νὰ πάω τὸν ἄνδρα μου, ποῦ τὸν ἔχω ἄρρωστο, στὴ χάρι τῆς τὴν Καισαριανή, καὶ λεφτὰ δὲν ἔχω.

— Νά, πάρε δυὸ σβάντζικα, εἶπεν ἡ Παναγίνα, αὐτὰ μοῦ βρίσκονται. Ἄφσε τὸ ταψὶ σου ἐδῶ, καὶ σὰν εὐκολυθῆς φέρε τὰ δυὸ σβάντζικα νὰ τὸ πάρῃς.

Ἐπῆρα τὰ δυὸ σβάντζικα, ἂν καὶ λίγα μοῦ ἔπεφταν γιὰ τὸ ταξίδι ποῦ ἠθέλα νὰ κάμω, ἄφησα τὸ ταψὶ μου, κ' εἶπα κ' εὐχαριστῶ. Ἐκινήσαμε μὲ τὸν ἄνδρα μου, παραμονὴ τῆς Ἀναλήψεως, βράδυ-βράδυ. Στὸ δρόμο ἤψαμ' ἓναν καρροτσέρη, κουμπάρο μιανῆς συγγένισσάς μου. Τὸν ἐπερικάλεσα κ' ἐπῆρε τὸ Λευθήρη στὸ κάρρο του, τὸν πλειότερο δρόμο. Ἐγὼ ἐπῆγα μὲ τὰ πόδια.

Ἐνύχτωνε ὅταν φθάσαμε στὴν Καισαριανή. Πρὶν φθάσουμε στὴν Ἐκκλησιά, μέσ' τὸ ρέμμα, ἤψαμ' ἓνα τσέλιγκα μ' ἓνα κοπάδι πρόβατα. Καθίσαμε ἐκεῖ κοντὰ νὰ ξαποσταίσοιμε καὶ νὰ συγυρισθοῦμε, πρὶν πάμε στὴν ἐκκλησιά. Ἡ γυναῖκα τοῦ τσέλιγκα μᾶς εἶδε ποῦ καθίσαμε, κ' ἤρθε κονιά μας.

Ὁ Λευθήρης, ποῦ ἀπὸ βδομάδες μπροστὰ ἦτο κομμένη ἡ ὄρεξι του καὶ δὲν ἔτρωγε τίποτε, σὰν ἐκαθίσαμε, μοῦ λέει:

— Πείνασα καὶ μὲν γυναικα. Κόψε μου λίγο ψωμί.

Τοῦ ἔκοιφα ψωμί, κ' ἄρχισε νὰ τρώῃ μὲ τόση ὄρεξι, ποῦ ἀπόρησα κ' ἐγώ. Τοῦ εἶχα κόψει μικρὴ φέτα, ξεύροντας πῶς δὲν μποροῦσε νὰ φάῃ. Στὴ στιγμή τὴν ἔφραε καὶ μοῦ γύρειψε νὰ τοῦ κόψω κ' ἄλλο.

Ἡ τσοπάνισσα ποῦ ἦρθε κοντά μας, μοῦ λέει: "Ἄνδρας σου εἶναι τσοῦπα; (1) σὰν ζαμπούνη τὸν γλέπω... Πίνει γάλα, νὰ σᾶς φέρω;

— Πίνει, εἶπα ἐγώ, γιατί εἶναι ἄρρωστος.

Ἐννοοῦσα ποῦ ἦτον Τετράδη. Μᾶς ἔφερ' ἓνα μεγάλο μπρίκι γεμάτο γάλα. Ὁ Λευθέρης ἐβουτοῦσε τὸ ψωμί του μέσα, ἐμάσασε τὶς μπουκιές κ' ἐρροφοῦσε τὸ γάλα. Ἐγὼ ἔτρωγα ψωμί κ' ἐλήξ.

Ἡ τσοπάνισσα τότε, σὰν εἶδε ποῦ τὸ ψωμί μας ἦτον μπαγιατικό, δίο-τριῶν ἡμερῶν, μᾶς ἔφερε μιὰ μεγάλη πλακόπηττα ἀνεβατή, φρέσκη τῆς ἡμέρας, καὶ μοῦ τὴν ἔδωκε.

— Τί πειράζεσαι; εἶπα.

Κ' ἔβαλα τὴν πῆττα μέσ' τὸ ταγαράκι μου.

Ὁ ἄνδρας τῆς ἦρθε καὶ μᾶς ἔφερε δυὸ μεγάλα κομμάτια χλωρὸ τυρί, ἀλατισμένο.

— Νά, πάρε, τσοῦπα, γιὰ νὰ φᾶτε αὔριο, μοῦ λέει. Τὸ πουρνό, ποῦ θᾶχουμε σφαχτὰ στὴ σούβλα, περνᾷτ' ἀπ' αὐτοῦ καὶ σᾶς φιλεύω καμμιά πλάτη.

Ἐγὼ ἔβγαλα κᾶτι πεντάρες ποῦ εἶχα, τὰ ρέστα ἀπ' τὸ ἓνα οβάντζικο, ποῦ τὸ εἶχα χαλάσει, καὶ τοῦ εἶπα νὰ κρατήσῃ ὅ,τι θέλει γιὰ τὸ τυρί. Ἐκεῖνος τὰ ἔσπρωξε πίσω, μὲ τὴ ράχι τοῦ χεριοῦ του, κ' εἶπε:

— Δὲ χρειάζονται λιεφτά... Κράτα τα νὰ κολλήσῃς καμμιά λαμπάδα στὴ χάρ' τσ', γιὰ τὸ μορφονιὸ σ' ποῦναι ζαμπούνης.

Σὰν παράξενα σοῦ φαίνονται αὐτά;— ἀπέστρεψεν αἴφνης τὸν λόγον πρὸς ἐμὲ ἡ ἀφηγήτρια.— Τότε ἦτον ἄλλος κόσμος. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν πόνο, εἶχαν ἀγάπη ἀναμεταξύ τους. Εὐρισκες πολλοὺς καλοὺς ἀνθρώπους κ' ἐδῶ μέσα, καὶ στὰ βουνὰ ἔξω. Τὸ εἶχαν σὲ καλό τους νὰ δίνουνε. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τοὺς εὐλογοῦσε, κ' εἶχαν μπερικέτια. Ἄλλος κόσμος τότε! Ποῦ κεῖνα τὰ χρόνια!

* *

Πήγαμε στὴν ἐκκλησιά, προσκυνήσαμε, κολλήσαμε μιὰ λαμπαδίτσα. Ὑστερα ὁ Λευθέρης ἐκάθισε κοντά στὴν ἀγίαν εἰκόνα, μέσα στὴν ἐκκλησιά, καὶ σὰ νὰ ἐνύσταζε. Ἐγὼ ἐβγήκα νὰ πιῶ νερό, στὴν περίφημη, τὴν ἀθάνατη βρύση.....

Ἦτον ὡς τρεῖς ὥρες νύχτα. Δροσιά, ἀστροφεγγιά, χαρὰ Θεοῦ. Ἐκεῖ ἀντίκρου πέρ' ἀπ' τὰ πλατάνια, στὸ ξέφαντο, εἶχαν ἀρχίσει νὰ παίζουν λαλούμενα, φλογέρες, νταούλια, ζουρνάδες καὶ μερικοὶ εἶχαν στήσει χορὸ. Ἐγὼ σὰν τρελλοκόριτσο ποῦ ἦμουν ἀκόμα — εἶχα παντρευτῆ πολὺ μικρὴ, καθὼς σοῦ εἶπα, καὶ τώρα δὲν θὰ ἦμουν παραπάνω ἀπὸ δεκαφτὰ χρονῶν — ξέχασα καὶ ἄνδρα ἄρρωστον, καὶ τάξιμο, καὶ ἐκκλησιά, κ' ἐπῆγα ἴσα πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἔπαιζαν τὰ λαλούμενα κ' ἐγινόταν ὁ χορὸς, γιὰ νὰ κάμω χάξι.

* *

Ἐστάθηκα ἐκεῖ ὀλίγην ὥρα, ὕστερ' ἀπόστασα νὰ στέκωμαι, κ' ἐκάθισα στὰ χορταράκια. Εὐρισκα μεγάλη διασκέδασι. Ἐκεῖ ἀκούω ἀπὸ μερικὲς γυναῖκες κᾶτι φωνές, ποῦ ἔλεγαν ἢ μὲ μὲ τὴν ἄλλη:

— Στὴν Εὐρεσι!..... εἶναι ὦρα..... πᾶνε στὴν Εὐρεσι!

1) Ἡ λέξις "τσοῦπα", ἢ "τσοῦπρα", λέγεται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀντὶ "κόρη", "κοπέλλα".

— Ἡ Περιστερά..... στὴν Εὐρεσι..... στὴν σπηλιά.

Ἐκεῖνες ποῦ τὸ ἔλεγαν αὐτό, ἢ μία μὲ τὴν ἄλλη, εἶχαν ἔρθει τὰ ρα κοντά, ἐκεῖ, στὸ μέρος ποῦ ἦτον τὸ γλέντι τὸ νυχτερινό, κ' ἐφώναζαν ἄλλες νὰ τῆς ἀκολουθήσουν..... Κ' ἔφευγαν ὅλες μαζύ, ἢ μία κατόπι τῆς ἄλλης, κ' ἄδειασε πολὺς τόπος. Γυναῖκες παραπολλές καὶ καμπόσοι ἄνδρες καὶ παιδιὰ, μονοκοπανιὰ ἔφυγαν ἀποκεῖ ποῦ ἦμουν, κ' ἄρχισαν νὰ τρέχουν τὸν ἀνήφορο.

Ἐγὼ δὲν εἴξευρα καλὰ καλὰ τί ἦτον ἡ Εὐρεσι, καὶ σχεδὸν δὲν εἶχ' ἀκούσει ποτέ μου γιὰ Περιστερά. Αὐτὴ τὴ στιγμή θυμήθηκα ποῦ ἡ κουμπάρα μας, ἐκεῖνη ποῦ πρώτη μοῦ εἶχε βάλῃ στὸ νοῦ γιὰ νὰ τάξω στὴν Καισαριανή, μοῦ εἶχε πῆ ὅτι ἡ χάρι περισσότερο ἐνεργαίει στὴν Εὐρεσι, ποῦ εἶναι στὴ σπηλιά, κ' ὅτι ἐκεῖ κατεβαίνει τινάζοντας τὰ φτερά της, μιὰ περιστέρα.....

Τότε μία ποῦ μὲ μισογνώριζε, καὶ μᾶς εἶχεν ἰδεῖ ἀρχήτερα μὲ τὸν ἄνδρα μου στὸ δρόμο, κ' εἶχε καταλάβῃ πῶς ὁ ἄνδρας μου ἦτον ἄρρωστος, καθὼς ἐσηκώθηκε νὰ φύγῃ, γυρίζει καὶ μοῦ λέει:

— Δὲν ἔρχεσαι κ' ἐλόγου σου στὴν Εὐρεσι;..... Πᾶρε τὸν ἄνδρα σου κ' ἐλάτε.

Ἐσηκώθηκα ἐγὼ, ἔτρεξα κατὰ τὴ βρύση, ξαναήπια νερό, ὕστερα μπαίνω στὴν ἐκκλησιά, καὶ βρῖσκω τὸ Λευθέρη, ποῦ τὸν εἶχε πάρει καλὰ ὁ ὕπνος, δίπλα στὸ Προσκυνητᾶρι ποῦ καθότανε. Ἐπῆγα κοντά, τὸν ἔσεισα κ' ἀνοιξε τὰ μάτια.

— Δὲν ξεκολλᾷς ἀπὸ κοντά μου; μοῦ λέει. Τώρα ἐγὼ λιανονυστάζω. Σύρε ἔξω στὴ βρύσι νὰ πάρῃς τὸν ἄερα σου.

— Πᾶμε στὴν Εὐρεσι! τοῦ λέω

— Στὴν Εὐρεσι;..... Τί Εὐρεσι;

Τὸν ἐπιασα πά'ι, τὸν ἐτράβηξα βιαστικὰ μὲ τὸ χέρι μου, καὶ τὸν ἐσήκωσα. Τότε μοῦ εἶχε ἔρθῃ ἡ στόχασι πῶς ἔπρεπε νὰ κάμω γλήγορα, γιὰ νὰ προφτάσω τ' ἀσκέρι ποῦ ἔτρεχε τὸν ἀνήφορο, γιατί δὲν εἴξευρα ἂν ἦτον πολὺ κοντὰ ἢ μακρὺ, καὶ τὸν δρόμο ἐγὼ δὲν τὸν εἴξευρα. Ἐπειτα ἔπρεπε νὰ προφτάσω νὰ ἰδῶ τὴν Περιστερά, καθὼς μισοθυμούμουν ποῦ μοῦ εἶχε πῆ ἡ κουμπάρα πῶς τινάζε τὰ φτερά.

Ἐσυρα τὸ Λευθέρη κ' ἐβγήκαμε ἀπὸ τὸ μοναστήρι.

— Ἡ χάρι τῆς, τοῦ εἶπα, θὰ σὲ κάμῃ καλὰ!

* *

Ἐκινήσαμε καταπόδι 'ς ἄλλους, ποῦ τοὺς βλέπαμε νὰ τρέχουν μπροστά. Ἦτον μεσάνυχτα. Περιπατήσαμε κάμποσο ἀνήφορο, καὶ σὲ λίγην ὥρα φτάσαμε στὴ σπηλιά.

Ἦτον μία σπηλιά ὠραία, στὸ βράχο τὸν θεώρατο, μὲ χρῶμα σταχτερό, ποῦ ἔσταζε δροσιές ὀλόγυρα. Μοσχοβολοῦσε ὁ τόπος ἀπὸ θυμάρια, ἀπὸ σκοίνους κ' ἀγριοδυόσμο. Κόσμος ἓνα πλῆθος, γυναῖκες ἓνα σωρό, ἄνδρες πολλοὶ καὶ παιδιὰ ἓνα μελίσσι, ἄλλοι ὀρθοὶ ἄλλοι καθισμένοι, μερικοὶ ἄρρωστοι ἀπὸ διάφορες ἀσθένειες, μισεροὶ καὶ σακατεμένοι, βρῖσκονταν ἐκεῖ, κ' ἔκαναν τὸ σταυρὸ τους. Ἐνας παπᾶς μὲ τὸ πετραχῆλι ἔστεκε στὴ μέση' εἶχε κάμει Παράκλησι, καὶ τώρα ἦτον στὸ τέλος. Ἐψόλναν «Τὴν πᾶσαν ὀλπίδα μου», κ' ἔκαναν μετάνοιες. Σὰν εἶπε τὸ «Δι' αὐκῶν» ὁ παπᾶς πάλι ἄρχισε νὰ ψαίλῃ ἀγιασμό, μέσα σὲ μιὰ λεκάνη μεγάλη σὰν κολυμβήθρα, φυσικὰ φτιασμένη στὸ βράχο, θεόχτιστη, ὡς φαίνεται.

Σὰν ἄρχισε ὁ Ἀγιασμός, ἢ γυναῖκες ἐψιθύριζαν ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη.

- Ἡ περισσότερα... τώρα θὰ φανῆ!
 — Τώρα θὰ κατεβῆ ἡ Περιστέρα.
 — Νά, τώρα... τώρα θὰ βγῆ ἡ Περιστέρα.

Σὲ λίγην ὥρα, κοντὰ στὸ τέλος τοῦ Ἀγιασμοῦ, τὴν στιγμήν ποῦ ἤθελε νὰ βαπτίσῃ ὁ παπᾶς τὸ Σταυρὸ στὴ λεκάνη, ἀκούστηκ' ἔξαφνα ἓνα φροῦ-φροῦ, κ' ἐβόϊξ' ἡ σπηλιά, κ' ἐπαρουσιάστηκε γιὰ μιὰ στιγμή, γιὰ ὅσην ὥρα σᾶς τὸ λέγω, ἓνα ὠραῖο πουλί, μιὰ περισσότερα, μὲ ἄσπρα καὶ σταχτιά καὶ χρυσᾶ φτερά, κ' ἐφτερούγιασε, φροστ!... φροστ!... κ' ἐτίναξε τὰ φτερά της, κ' ἐχτύπησε μὲ τὰ φτερά της τὸ νερό, ποῦ ἦτον μέσα στὴ λεκάνη τοῦ Ἀγιασμοῦ, κι' ἀμέσως ἔγεινε ἄφαντη... Γιὰ δυὸ τρεῖς στιγμὲς ἔξακολουθοῦσε, ἀπ' τὸ θόλο τῆς σπηλιάς, νὰ πέφτη νερὸ μέσ' τὴ λεκάνη, ὕστερα ἔπαυε. Ὁ κόσμος ἐκύτταζε χωρὶς φωνή, χωρὶς πνοή... Ὑστερα μονομιᾶς ἀπὸ πολλῶν τὰ στήθια ἐβγῆκ' ἓνα «Μέγας εἰ Κύριε!» καὶ δύο τρεῖς χωριάτισσες εἶπαν «Χριστὸς ἔδ' ἐσὲρ-Μαρία! Χριστὸς ἔδ' ἐσὲρ-Μαρία».

Τὴν ἴδια στιγμήν ἐβούτηξ' ὁ παπᾶς τὸ Σταυρὸ, κ' ἔψαλε «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου», κ' ὕστερα ὅλος ὁ λαός, παιδιᾶ, ἄνδρες, γυναῖκες, ἔπεσαν μὲ τὰ μοῦτρα στὴν ἀγιαστοῦρα τοῦ παπᾶ καὶ μέσα στὴ λεκάνη, κ' ἔπαιρναν ἀγίασμα μὲ τὰ φλασκιά τους, μὲ τὰ τασσάκια τους, κ' ἔπιναν, κ' ἔξεφωνοῦσαν «Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι!».

Μὲ πολὺν κόπο, ἐπῆρα κ' ἐγὼ ἀράδα, κ' ἔσυρα σπρώχνοντας μὲ ὅλη τὴ δύναμί μου τὸ Λευθέρη ἀπ' τὸ μπράτσο κι' ἀπ' τῆς πλάτες, καὶ μπορέσαμε μὲ πολλὰ βάσανα νὰ πλησιάσουμε τὸν παπᾶ, καὶ μᾶς φώτισε μὲ τὴν ἀγιαστοῦρα του ὕστερα ἔσκηνα μὲ τὸ στόμα κι' ἔπια ἀγίασμα ὕστερα ἐγέμισα τῆς δυὸ φοῦχτες καὶ τῆς ἔφερα στὸ στόμα τοῦ ἀνδρός μου νὰ πιῇ: Ἦτον δροσερό, γλυκὸ νερό, ἀγίασμα εἶχε μιὰ δροσοῦλα καὶ μιὰ μοσχοβολιά ποῦ δὲν ξανάγεινε.

Κατόπι γυρίσαμε πάλι, μὲ ὅλο τὸ μελίσσι μαζύ, κ' ἐφτάσαμε στὴν ἐκκλησιά.

* *

Τὸ πουρνό, ἀφοῦ ἐλειτουρηθήκαμε, δὲν ξεχάσαμε νὰ περάσουμε ἀπ' τὸ μέρος ὅπου εἶχε τὴ σιάνη του προσωρινὰ ὁ ψεβραδυνὸς ὁ Τσέλιγκας.

Μᾶς ἔδωκε γάλα, γιαοῦρτι, χλωρὸ τυρὶ ὕστερα, σάν ἐπήθησαν τάρνια, μᾶς ἐφίλησ' ἓνα μεγάλο κομμάτι ἀπὸ παγίδια κι' ἀπὸ πλάτη, κ' ἔξεφαντώσαμε. Μιὰ φιλία ἀπ' τὴν Πλάκα, ποῦ κάθισαν ἐκεῖ κοντὰ νὰ ξε-

φαντώσουν, μᾶς ἐγνώριζαν μᾶς ἔστειλαν ἓνα φλασκί γεμάτο κρασί, κ' ἤπιαμεν στὴν ὑγεία τους.

Περάσαμε πολὺ καλά ὁλημέρα. Τὸ βράδυ γυρίσαμε στὸ σπίτι μας. Στὴ στράτα ποῦ γυρίζαμε, δὲν εἶχε νυχτώσει ἀκόμα πολὺ, καὶ βλέπω ἓνα μικρὸ κομπόδεμα χάμου. Σκύφτω, τὸ μαζεύω, τ' ἀνοίγω, καὶ βλέπω ποῦ εἶχε μέσα τρία σβάντζικα.

Ἡ φιλία ἡ Πλακιώτικη, ποῦ μᾶς εἶχε φιλέψει τὸ κρασί, μιὰ γυναῖκα μὲ τὸν ἄνδρα της καὶ μὲ δυὸ παιδιά, εἶχαν ξεκινήσει κ' ἐκεῖνοι πεζοὶ ὀλίγο μπροστὰ ἀπὸ μᾶς, κ' εἶχαν προπεράσει ὡς μιὰ τουφεκιά τόπο. Κατ' ἀρχὰς ἔκαμα νὰ βάλω τὸ κομπόδεμα στὴν τσέπη μου, ὕστερα εἶπα: «κι' αὐτοὶ φτωχοὶ σάν ἐμᾶς εἶνε, μὴν τοὺς ἔπεσε, κ' εἶνε κρῖμα νὰ τὸ κρατήσω». Τοὺς φωνάζω:

— Μὴ σᾶς ἔπεσε κανένα κομπόδεμα!; Τί λογιῆς ἦτον καὶ πόσα λεφτὰ εἶχε μέσα;

Ἐψάχτηκαν.

— Ὁχι, μοῦ εἶπαν δὲν μᾶς ἔπεσε τίποτε.

Τότε εἶπα κ' ἐγὼ, μπορεῖ νᾶπεσε καμμιανῆς ποῦ νὰ ἔχη τὸν τρόπο της κιομέτι ἦταν ἄς τὸ κρατήσω.

Ὁ Λευθέρης ἦτον πολὺ καλλίτερα. Ἐγύρισε ὅλο τὸ δρόμο μὲ τὰ πόδια. Ἡ ὄψη του ἐκαλλιτέρευσε πολὺ. Εἶχε γυρίσει ἡ ὄρεξί του, κ' ἔφαι κ' ἔπια καλά στὸ πανηγύρι. Σὲ λίγον καιρὸ ἔγινε καλά, ἐδυνάμωσε, κ' ἔζησε κ' εἶναι τώρα ὀγδοντάρης, ὅπως τὸν βλέπετε.

Τὸ πρωτὶ τῆς ἄλλης ἡμέρας πηγαίνω στὴν Παναγίνα τὴν γειτόνισσα.

— Νά, πάρε κυρὰ Παναγίνα, τὰ δυὸ σβάντζικὰ σου καὶ δώσέ μου τ' ἀμανάτι μου.

Εἶχα χαλάσει τὸ ἓνα σβάντζικο ἀπ' τὰ δυὸ ποῦ μοῦ εἶχε αὐτὴ δανείσει, ἔκαμα ὅλα τὰ ἔξοδα τοῦ ταξειδιοῦ, ἔφαγα καὶ ἔπια καλά, ἔφερα καὶ δυὸ μεγάλα κομμάτια τυρὶ στὸ σπίτι, καθὼς καὶ μισὸ καρβέλι ἀπὸ μαῦρο ψωμὶ χωριάτικο, ἔδωσα τὰ δυὸ σβάντζικα τὰ δανεικὰ, καὶ μοῦ περίσσεψαν καὶ δυὸ ἀκόμα σβάντζικα.

— Νά, πάρ' το, κυρὰ Λευθέραινα, τὸ ταψί σου, μοῦ λείπει ἡ Παναγίνα, ἀφοῦ ἐπῆρε τὰ δυὸ σβάντζικα. Ἐπῆρα τὸ ταψί μου, καὶ νὰ τὸ αὐτὸ εἶνε! βρῖσκετ' ἀκόμα, ὕστερ' ἀπὸ σαρανταοχτὼ χρόνια.

Ἐσηκώθη, ὕψωσε τὴν χεῖρα εἰς τὸ ράφι καὶ μοῦ ἐπαρουσίασε χάλκινον ὀγγεῖον παλαιόν, ὀλίγον τρύπιον εἰς τὴν μίαν ἄκρην.

ΥΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗΝ ΔΡΥΝ

Ὅταν παιδίον διηρχόμενον ἐκεῖ πλησίον, ἐπὶ ὄναριον ὀχούμενος, διὰ νὰ ὑπάγω νὰ ἀπολαύσω τὰς ἀγροτικὰς μας πανηγύρεις, τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Πρωτομαγιάς, ἐρρέμβαζον γλυκὰ μὴ χορταίνων νὰ θανμάζω περικαλλῆς δένδρον, μεμονωμένον, πελώριον, μίαν βασιλικὴν δρῦν. Ὅποιον μεγαλεῖον εἶχεν! Οἱ κλάδοι τῆς χλωρόφαιοι, κατάμεστοι, κραταιοί· οἱ κλώνες τῆς, γαμψοὶ ὡς ἡ κατατομὴ τοῦ ἀετοῦ, οὔλοι ὡς ἡ χαιτή τοῦ λέοντος, προεΐχον ἀναδεδημένοι, ὡς βασιλικὰ στέμματα. Καὶ

ἦτον ἐκεῖνη ἀνασσα τοῦ δρυμοῦ, δέσποινα ἀγρίας καλλονῆς, βασίλισσα τῆς δρόσου...

Ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἐστάλαζε καὶ ἔρρεε ὀλόγυρὰ τῆς «μάννι ζωῆς, δρόσος γλυκασμοῦ, μέλι τὸ ἐκ πέτρας». Ἐθαλπον οἱ ζωηφόροι ὀποῖ τῆς ἔρωτα θείας ἀκρῆς, κ' ἔπνεεν ἡ θαυμασία φυλλὰς τῆς ἡμερον τρυφῆς ἀκηράτου. Καὶ ἡ κορυφή τῆς βαθύκομος ἠγειρετο ὡς στέμματα παρθενικόν, διάδημα θεῖον.

Ἡσθάνομεν ἄφατον συγκίνησιν νὰ θεωρῶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο δένδρον. Ἐφάνταζεν εἰς τὸ

ὄμμα, ἐμελεπεν εἰς τὸ οὖς, ἐπιθύριζεν εἰς τὴν ψυχὴν φθόγγους ἀρρήτου γοητείας. Οἱ κλώνες, οἱ ῥάμνοι, τὸ φύλλωμά της εἰς τοῦ ἀνέμου τὴν σεῖσιν, ἐφαίνοντο ὡς νὰ ψάλλωσι μέλος ψαλμικόν, τὸ «Ὡς ἐμεγαλύνθη». Μ' ἔθειλε, μ' ἐκήλει, μ' ἐκάλει ἐγγύς της. Ἐπόθουν νὰ πηδήσω ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου, νὰ τρέξω πλησίον της, νὰ τὴν ἀπολαύσω· νὰ περιπτυχθῶ τὸν κορμὸν της, ὅστις θὰ ἦτο ἀγκάλιασμα διὰ πέντε παιδιὰ ὡς ἐμέ, καὶ νὰ τὸν φιλήσω. Νὰ προσπαθῆσω ν' ἀναρριχηθῶ εἰς τὸ πελώριον στέλεχος, τὸ ἀδρὸν καὶ ἀμαυρόν, ν' ἀναβῶ εἰς τὸ σταύρωμα τῶν κλάδων της, τ' ἀνέλθω εἰς τοὺς κλώνας, ν' ἀνυψωθῶ εἰς τοὺς ἀκραίμονας... Καὶ ἂν δὲν μ' ἐδέχτο, καὶ ἂν μ' ἀπέβαλλεν ἀπὸ τὸ σῶμά της καὶ μ' ἔρριπτε κάτω, ὡς ἐπιπτον νὰ κυλισθῶ εἰς τὴν γλῶσσην της, νὰ στεγασθῶ ὑπὸ τὴν σκιάν της ὑπὸ τὰ ἀετώματα τῶν κλώνων της, τὰ ὅμοια μὲ στέμματα Δαυὶδ θεολήπτου.

Ἐπόθουν, ἀλλ' ἡ συνοδεία τῶν οἰκείων μου, μεθ' ὧν ἐτέλουν τὸς ἐκδρομὰς ἐκείνας ἀνὰ τὰ ὄρη, δὲν θὰ ἤθελε νὰ μοῦ τὸ ἐπιτρέψη. Καὶ μίαν χρονιάν, ἦτο κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ σωτηρίου ἔτους 186... , καθὼς εἶχομεν διέλθει πλησίον τοῦ δένδρου, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μέγα Μανδρί — ἦτο δὲ τὸ Μέγα Μανδρί μικρὸς συνοικισμὸς, θερινὸν σκηνώμα τῶν βοσκῶν τοῦ τόπου. Ἐκατοίκουν ἐκεῖ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ οἰκογενεῖαι ἀγροτῶν. Δύο ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τούτων συνεδέοντο πρὸς τοὺς γονεῖς μου διὰ δεσμῶν βαπτίσματος, κολληγοσύνης κτλ. καὶ ὅλοι ἦσαν φίλοι καὶ συμπατριῶταί μας.

Κατηρόμεθα ἐκεῖ συνήθως τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, εἶτα πάλιν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἢ τὴν Πρωτομαγιάν, ἄλλοτε δὲ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἢ τῆς Ἀναλήψεως. Ἐπὶ τερπνοῦ λόφου ὑπῆρχε τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅπου ἐλειτουροῦμεθα.

Ἦγοντο ἐκεῖ χοροὶ καὶ πανηγύρεις· δρόσος καὶ ἀναψυχὴ καὶ χάρις ἐδασίλευεν. Ἐθύοντο ἀρνία καὶ ἐρίφια, καὶ σπονδαὶ ἐγίνοντο πυροξάνθου ἀνθοσμίου. Ἐτελοῦντο ἀγῶνες ἀμίλλης, δισκοβολίαι καὶ ἄλλα. Ἐπληττε τὰς πραεῖας ἡχοῦς ὁ φθόγγος τοῦ αὐλοῦ καὶ τῆς λύρας, συνοδεύων τὸ ἔρρυθμον βῆμα τῶν παρθένων πρὸς κύκλιον χορόν. Καὶ ξανθαί, ἐρυθρόπεπλοι βοσκοπούλαι ἐπήδων, ἐπέτων, ἐκελάδουν.

*
*
*

Καθὼς εἶχομεν φθάσει ἐκεῖ, τὴν χρονιάν ἐκείνην, μὲ εἶχε κυριεύσει ζωηρότερον ἢ ἐντύπωσις ἢ μαγικὴ τῆς δρυός. Διηρόμεθα ἐκάστοτε οὐχὶ μακρὰν τοῦ δένδρου, ἀπέχοντος ἡμισείας ὄρας ὁδὸν ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Μανδρί. Ὁ δρόμος μας ἦτον ἐπὶ τῆς κλιτύος, ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς θέσεως ὅπου ἴστατο τὸ δένδρον, ἔτεμνε δὲ πλαγίως τὸ βουνόν... καὶ ἡ δρυς ἢ μαγικὴ, καθὼς ἐξηκολούθουν νὰ τὴν βλέπω ἐπὶ ἰκανὴν ὥραν, μὲ ἐγοήτευε καὶ μὲ ἐκάλει, ὡς νὰ ἦτο πλάσμα ἔμψυχον, κόρη παρθενικὴ τοῦ βουνοῦ.

Κατὰ τὰς ποικίλας κυμάνσεις τῆς ὁδοῦ, σύμφωνα μὲ τὰ κοιλώματα ἢ τὰς προεξοχὰς τοῦ ἐδάφους, καὶ κατὰ τὰς κινήσεις τοῦ ὄναριου τὰς

ἰδιοτρόπους καὶ πείσμονας — καθὼς ἐξάνοιγα τὸ πρῶτον τὴν δρυὴν, καθόσον ἐπλησίαζα ἢ ἀπεμακρυνόμην ἀπ' αὐτῆς, τὸς θέας, ἀπόψεις καὶ φάσεις ἐλάμβανε τὸ δένδρον. Ἐκ πλαγίου καὶ μακρόθεν εἶχεν ὄψιν λιγυρᾶς χάριτος· ἐγγύθεν καὶ κατὰ μέτωπον, προέκυπτεν ὅλη μεστὴ καὶ ἀμφιλαφῆς, βαθύχλωρος, ἐπιβάλλουσα ὡς νύμφη.

Ὅλην τὴν νύκτα κοιμώμενος καὶ ἀγρυπνῶν, ὠνειρευόμην τὴν δρυὴν, τὴν θεσπεσίαν καὶ ὑψηλὴν... Τὴν πρωτὴν ἐκείνην τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, καθὼς εἶχεν εὐωδιάσει ὁ ναῖσκος ἀπὸ δάφνας καὶ λιβανωτίδας, καὶ εἶχε κρουσθῆ τρελλὰ ἀπὸ παιδικὰς χεῖρας ὁ μικρὸς κώδων ὁ ὑπεράνω τοῦ γείσου τῆς σιέγης τῆς πλακοσκεποῦς, χαιρετίζων τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός», τὸ ὁποῖον ἔψαλλεν ὁ παπᾶς ραίνων τοὺς πιστοὺς μὲ πέταλα ρόδων καὶ ἴων... εἶτα, πρὶν ἀπολύση ἢ λειτουργία, ἐγὼ ἔγεινα ἄφαντος.

Διὰ πλαγίου, κρυφοῦ δρομίσκου, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀνακαλύψει τὴν προτεραιάν, ἤρχισα νὰ ἀνέρχωμαι τὴν ῥάχιν τοῦ βουνοῦ... διευθυνόμενος πρὸς τὸ μέρος ὅπου εὕρισκετο ἡ βασιλικὴ δρυς. Ἐπίστευον ὅτι ἐγνώριζα καλὰ τὸν δρόμον.

Ἦτον ὅλη ἡ ὁδὸς ἀνωφερῆς, κ' ἐγὼ ἔτρεχον, ἔτρεχον διὰ νὰ φθάσω ταχέως, ν' ἀσπασθῶ τὴν ἐρωμένην μου, — ἐπειδὴ ἡ δρυς ὑπῆρξεν ἡ πρώτη παιδικὴ μου ἐρωμένη καὶ ταχέως πάλιν νὰ ἐπιστρέψω· φανταζόμενος ὅτι ἡ ἀπουσία μου τότε δὲν θὰ παρετηρεῖτο, καὶ δὲν θὰ εἶχον ν' ἀκούσω ἐπιπλήξεις ἀπὸ τοὺς οἰκείους.

Πρὸ ἐμοῦ εἶχον ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ ποιμενικὸν σκηνώμα ὀλίγοι ἐκ τῆς τάξεως τῶν βοσκῶν, ἀπερχόμενοι εἰς τὴν πολίχνην, διὰ νὰ κομίσωσιν ἀρνία καὶ τυρίον εἰς τοὺς κολλήγας, ἀποφέρωσι δὲ ἄλλα ὀψώνια ἐκ τῆς πόλεως. Οὗτοι θὰ ἐπέστρεφον πρὸς ἑσπέραν, καὶ δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ συναντήσω τινὰς καθ' ὁδόν. Πλὴν παρ' ἐλπίδα εἶδον μακρόθεν ἄλλους ἐρχομένους πρὸς τὰ ἐδῶ, ἐν συνοδίᾳ γυναικῶν καὶ παιδῶν καὶ ὑποζυγίων· οὗτοι ἤρχοντο ἐκ τῆς πόλεως, διὰ νὰ συνορτάσωσιν ἐν τῇ ἐξοχῇ πλησίον τῶν συγγενῶν των, τῶν βοσκῶν.

Πάραυτα ἐξετράπη τῆς ὁδοῦ, κ' ἔσπευσα νὰ κρυθῶ ὀπισθεν πυκνῶν θάμνων. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἂν μὲ συνήντων, μεμονωμένον, μακρὰν τῶν γονέων μου, πορευόμενον ἀγνωστον ποῦ, θὰ ἐπαραξενεύοντο, καὶ ἂν δὲν μ' ἔπειθον νὰ κατέλθω μετ' αὐτῶν εὐθύς ὀπίσω, ἐξ ἄπαντος θὰ μὲ κατήγγελλον εἰς τοὺς γονεῖς μου, τοὺς ὁποίους θὰ εὕρισκον κάτω εἰς τὸ Μέγα Μανδρί. Ἦμην ἕνδεκα ἐτῶν παιδίον.

Ἐκεῖνοι ταχέως ἀντιπαρῆλθον, κ' ἐγὼ ἀνέλαβα τὸν δρόμον μου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸν ἔχασα. Εἰς ἓν σταυροδρόμιον ὅπου ἔφθασα, ἐπῆρα τὸν δρόμον ἀριστερά, τὸν ὑψηλότερον, καὶ ἀσθμαίνων ἐφθασα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. Πλὴν ἡ μεγάλη δρυς ὑπῆρξεν εὐεργέτης μου καὶ κηδεμών μου. Αὕτη μ' ἐξήγαγεν ἐκ τῆς ἀπάτης, ἐφαίνετο δὲ ὡς νὰ μοὶ ἔνευε μακρόθεν, καὶ μὲ ὠδήγει νὰ ἔλθω πλησίον της.

Καθὼς τὴν εἶδα χαμηλότερα, δεξιόθεν, ἀρκετὰ μακρὰν, ἄφησα τὸν δρομίσκον εἰς τὸν ὁ-

ποῖον ἔτρεχα, καὶ στραφεῖς πρὸς δυσμὰς ἤρχισα νὰ κατέρχωμαι, μέσῳ τῶν ἀγρῶν, ὑπερπηδῶν αἱμασιάς, χάνδακας, φραγμοὺς θάμνων καὶ βάτων, σχίζων τὰς σάρκας μου, αἱμάσσων χεῖρας καὶ πόδας... Τέλος ἔφθασα πλησίον τῆς ποιητῆς νύμφης τῶν δασῶν.

* *

Ἦμην κατάκοπος, κάθιδρος καὶ πνευστιῶν. Ἄμα ἔφθασα, ἐρρίφθην ἐπὶ τῆς γλῶσσης, ἐκλύσθην ἐπάνω εἰς παπαροῦνες καὶ χαμολούλουντα. Ἄλλ' ὅμως ἠσθανόμην κρυφὴν εὐτυχίαν, ὄνειρῶδη ἀπόλαυσιν. Ἐρρέμβασον ἀναδλέπων εἰς τοὺς κλώνους τῆς τοὺς κραταιοὺς καὶ ἠνοιγόκλειον ἠδυπαθῶς τὰ χεῖλη εἰς τὴν πνοὴν τῆς αὐρας τῆς, εἰς τὸν θροῦν τῶν φύλλων τῆς. Ἐκατοντάδες πουλιῶν ἀνεπαύοντο εἰς τοὺς κλώνους τῆς, ἔμελλον τρελλὰ τραγούδια... Δρόσος, ἄρωμα καὶ χαρμονὴ ἐθώπευον τὴν ψυχὴν μου...

Ἦμην ἀποσταμένος καὶ δὲν εἶχον κοιμηθῆ καλὰ τὴν νύκτα. Ὁ ὕπνος μου ἔλειπεν. Εἰς τὴν σκιὰν τοῦ πελωρίου δένδρου, ἐν μέσῳ τῶν μηκώνων του τῶν κατακοκκίνων, ὁ Μορφεὺς ἦλθε καὶ μ' ἐδαυκάλησε, καὶ μοὶ ἔδειξεν εἰκόνας, ὡς εἰς περιεργον παιδίον.

Μοῦ ἐφάνη ὅτι τὸ δένδρον — ἔσωζον καθ' ὕπνον τὴν ἔννοιαν τοῦ δένδρου — μικρὸν κατὰ μικρὸν μετέβαλλεν ὄψιν, εἶδος καὶ μορφήν. Εἰς μίαν στιγμὴν ἡ ρίζα του μοῦ ἐφάνη ὡς δύο ὠραῖαι εὐτορνοὶ κνήμαι, κολλημένοι ἢ μία ἐπάνω εἰς τὴν ἄλλην, εἶτα κατ' ὀλίγον ἐξεκόλλησαν κ' ἐχωρίσθησαν εἰς δύο· ὁ κορμὸς μου ἐφάνη ὅτι διεπλάσσετο καὶ ἐμορφοῦτο εἰς ὄσφύν, εἰς κοιλίαν καὶ στέρνον, μὲ δύο κόλπους γλαφυρούς, προέχοντας· οἱ δύο παμμέγιστοι κλάδοι μου ἐφάσαν ὡς δύο βραχίονες, χεῖρες ὀρεγόμεναι εἰς τὸ ἄπειρον, εἶτα κατερχόμεναι συγκαταδατικῶς πρὸς τὴν γῆν ἐφ' ἧς ἐγὼ ἐκείμην· καὶ τὸ βαθύφαιον, ἀειθαλὲς φύλλωμα μου ἐφάνη ὡς κόμη πλουσία, κόρης, ἀναδεδημένη πρὸς τάνω, εἶτα λυομένη, κυματίζουσα, χαλαρομένη πρὸς τὰ κάτω.

Τὸ πόρισμά μου, τὸ ἐν ὄνειρῳ ἐξαχθέν, καὶ εἰς λῆρον ἐν εἶδει συλλογισμοῦ διατυπωθέν, ὑπῆρξε τοῦτο· «Ἄ! δὲν εἶναι δένδρον, εἶναι κόρη· καὶ τὰ δένδρα ὅσα βλέπομεν, εἶναι γυναῖκες!»

Ὅταν μετ' ὀλίγον ἐξύπνησα, ὡς συνέχειαν τοῦ ὄνειρου ἔσχον ἐν νῶ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἱστορίας τοῦ τυφλοῦ, τὸν ὅποιον ὁ Χριστὸς ἐθεράπευσε, καθὼς εἶχον ἀκούσει τὸν διδάσκαλόν μας εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν. «Κατ' ἀρχὰς μὲν εἶδε τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα· δευτέρου δὲ τοὺς εἶδε καθαρὰ...»

Πλὴν δὲν ἐξύπνησα ἀκόμη, πρὶν ἀκούσω τί ἔλεγε τὸ φάσμα· ἡ κόρη — ἡ δρυς, εἶχε λάβει φωνὴν καὶ μοὶ ἔλεγεν·

— Εἰπὲ νὰ μοῦ φεισθοῦν, νὰ μὴ μὲ κόψουν... διὰ νὰ μὴ κάμω ἀκουσίως κακόν. Δὲν εἶμ' ἐγὼ νύμφη ἀθάνατος· θὰ ζήσω ὅσον αὐτὸ τὸ δένδρον...

* *

Ἐξύπνησα ἔντρομος, κ' ἐφυγον... Ἦτο ἤδη μεσημέρια καὶ ὁ ἥλιος ἔμεσουράνει... Ἐκαιεν ὑψηλά, ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τῆς δρυός, ἦτις

ἦτο σκιὰ ἀδιαπέραστος... Ἄπὸ τὸν ἀντικρουθὸν λόφον ἤκουσα φωνὴν νὰ μὲ καλῆ ἔξ ὀνόματος.

Ἦτον εἷς μικρὸς βοσκὸς, μὲ τὴν κάππαν του, μὲ τὴν στραβολέκαν του, καὶ μὲ δέκα αἰγας, τὰς ὁποίας ὠδήγει. Μοῦ ἐφώναζεν ὅτι ὁ πατήρ μου μὲ ἀνεζήτει ἀνήσυχος, καί, νὰ τρέξω, νὰ φθάσω ταχέως ἐκεῖ κάτω...

* *

Δὲν ἐνόησα τίποτε ἀπὸ τὸ μαντικὸν ὄνειρον. Ἀργότερα ἐδιδάχθην ἀπὸ ἐγχειρίδιον Μυθολογίας ὅτι ἡ Ἀμαδρουὸς συναποθνήσκει μὲ τὴν δρῦν ἐν ἧ εὐρίσκειται ἐνσαρκωμένη...

Μετὰ πολλὰ ἔτη ὅταν ξενητευμένος ἀπὸ μακροῦ ἐπέστρεψα εἰς τὸ χωρίον μου, κ' ἐπεσκέφθην τὰ τοπία ἐκεῖνα, τὰ προικυνητάρια τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων, δὲν εὗρον πλέον οὐδὲ τὸν τόπον, ἐνθα ἦτό ποτε ἡ Δρυς ἢ Βασιλική, τὸ πάγκαλον καὶ μεγαλοπρεπὲς δένδρον, ἢ νύμφη ἢ ἀνάσσουσα τῶν δρυμῶνων.

Μία γραῖα μὲ τὴν ρόκαν τῆς, μὲ δύο προβάτινας, τὰς ὁποίας ἔβοσκεν ἐντὸς ἀγροῦ πλησίον, εὐρίσκετο ἐκεῖ, καθημένη ἔξωθεν τῆς μικρᾶς καλύβης τῆς.

Ὅταν τὴν ἠρώτησα τί εἶχε γείνει τὸ «Μεγάλο Δέντρο», τὸ ὅποιον ἦτον ἓνα καιρόν, ἐκεῖ, μοὶ ἀπήντησεν:

— Ὁ σχωρεμένος ὁ Βαργένης τὸ ἔκοψε... μὰ κ' ἐκεῖνος δὲν εἶχε κάμη νισάφι μὲ τὸ τσεκούρι του· ὅλο θεώρατα δέντρα, τόσα σημαδιακά πράγματα... Σὰν τῶκοψε κ' ὕστερα, δὲν εἶδε χαῖρι καὶ προκοπή. Ἀρρώστησε καὶ σὲ λίγαις μέραις πέθανε... Τὸ Μεγάλο Δέντρο ἦτον στοιχειωμένο.

Ο ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

[Εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» τῶν Ἀθηνῶν ὁ ποιητὴς κ. Κ. Παλαμᾶς ἐδημοσίευσε μίαν λαμπρὰν μιλονότι πρόχειρον διὰ τὸν Παπαδιαμάντην καὶ τὸ ἔργον του κριτικὴν μελέτην, τὴν ὁποίαν ἀναδημοσιεύομεν εἰς τὸ ἀναμνηστικὸν τοῦτο τευχὸς μας].

Τὴν ὥρα τούτη, καθὼς ἀπλώνει ἔξω ἓνα βράδυ ὀλόμανρο ὕστερ' ἀπὸ μιὰ παγωμένη θλιβερώτατη μέρα, μοῦ ἔρχεται τὸ ἀξαφνο μῆνυμα. Πέθανε ὁ Παπαδιαμάντης.

Ὁ θάνατος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς, τῆς τέχνης καὶ τῆς σημασίας τοῦ νησιώτη λογογράφου, εἶναι σὰ νὰ μὴ ἔχη νόημα. Νὰ ποῦ δὲ μὲ ταράττει, νὰ ποῦ δὲ μὲ συγκινεῖ. Μὲ κάνει μόνο καὶ στοχάζομαι. Συγκεντρώνομαι. Βλέπω. Θέλω κάτι νὰ καταλάβω τελειωτικὰ καὶ ἀκέρια νὰ παραστήσω ἀπὸ τὸ πρόσωπο τὸ μεγάλο καὶ τὸ χαρακτηριστικόν, ποῦ τὸ καρφώνει ἔξαφνα, μιὰ γιὰ πάντα, τὸ χέρι τοῦ χάρου, καὶ μᾶς τὸ κάνει ἔξαφνα ἄγαλμα ποῦ μᾶς γοητεύει καὶ φάντασμα ποῦ μᾶς ἀνατριχιάζει.

Ὁ θάνατος, σβήνοντας τὰ μάτια τέτοιων ἀνθρώπων, πλάθει μαζί με τὴν εἰκόνα τους καὶ στερεώνει τὴ μνήμη τους, ἐργάζεται σὰν ποιητῆς Ντάντες καὶ σὰν τεχνίτης Μιχαήλ- Ἄγγελος.

Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ποιητῆς μετὸν πεζὸ λόγῳ, καὶ κάποτε, μὰ πολὺ σπάνια, μετὸ στίχῳ, ἓνας ἀπὸ τοὺς ξεχωριστοὺς ἀντιπροσώπους τῆς νέας καὶ ἄμουσης ἀκόμα σὲ πολλὰ Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Μέσα στὸ ἔργο του, τὸ ἀπλὸ καὶ τὸ ἀστόχαστο ποὺ συνεχίζει καὶ τελειώνει τὴ βυζαντινὴ παράδοσιν σὲ κάποια, τῆς σημαντικὰ στοιχεῖα, καὶ στὰ καλὰ καὶ στὰ πονηρά, ἀκόμα καὶ μετὰ τὰ νεκρὰ τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ὕφους, τὰ σπαρμένα μέσα ἐκεῖ καὶ κρατημένα μετὰ κάποιο πείσμα καὶ μετὰ κάποια ἀντίστασιν καὶ μετὰ ὅλη τὴν ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀναθρεμμένου καλογερικὰ, μετὰ τὴν μνήμη του καὶ μετὰ τὴν καρδιά του γεμάτη ἀπὸ βιβλικὰ ἔρητὰ καὶ λειτουργικὰ τροπάρια. Ἐξακολουθεῖ καὶ συμπληρώνει τὴ βυζαντινὴ παράδοσιν μετὰ κάτι τι μονότροπο καὶ σχεδὸν ἀκίνητο, μετὰ κάποια χάρι καὶ συγκρατημὸ καὶ ἀφέλεια καὶ σοβαρότητα ποὺ δὲν τῆς λείπει τὸ χαμόγελο, καὶ μετὰ θρησκευτικότητα ποὺ δὲν τῆς ἀπολείπει ὀλότελα ἢ ἔγνοια τοῦ κοσμικοῦ μετὰ τρόπους καὶ μετὰ θέματα, μετὰ σχήματα καὶ μετὰ μικρογραφήματα, μετὰ ἱστορίες καὶ μετὰ ζωγραφιὰς ποὺ θυμίζουν κάποιες «μινιατοῦρες» τῶν πατέρων μας μέσα στὰ Βαγγέλια καὶ στὰ προσευχητάρια, ὅ,τι πιὸ δέξιο καὶ ὅ,τι πιὸ λεπτότερο ἔχει νὰ δεῖξῃ ἢ βυζαντινὴ τέχνη κάθε φορὰ ποὺ μετὰ λιγοστὰ μέσα κατορθώνει πολλὰ καὶ συγκινεῖ δυνατὰ πιὸ κοντὰ στάποτελέσματα τοῦτα, μετὰ τὴν κλασικὴ τέχνην, μετὰ τὴν ἀρχαία τὴν ὁμορφιά.

Τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι μαζί δροσολογημένο ἀπὸ τὸ γλυκοχάραμα τῶν νέων καιρῶν. Ὁ καλόγηρος ποιητῆς σχεδιάζοντας μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τὴν γλῶσσαν, ἀραδιάζοντας συχνὰ πυκνὰ «τὰ γερά ἑλληνικά» τοῦ σχολειοῦ του γιὰ νὰ διαβαστῇ ἀπὸ τοὺς, σὰν ἐκεῖνον γραμματισμένους, καθὼς φαντάζεται, καὶ διαβασμένους ἀναγνώστες του, ὁ ποιητῆς αὐτὸς εἶναι διπρόσωπος.

Μετὰ τὴν ψυχὴν τὴν ἄλλη ποὺ δὲν εἶναι ξεραμένη ἀπὸ τοῦ σχολειοῦ τὴν παράδοσιν, βλέπει, φέρνει, κουβεντιάζει, ἀνασταίνει, χρωματίζει, κάνει μουσικὴ τὴ σκέψιν του, ἀνοίγει τὰ παράθυρα τοῦ σπητιοῦ του γιὰ νὰ μὴ καθαρὸ μέσα του τὸ ἑλληνικὸ τὸ φῶς, ὁ ἑλληνικὸς ὁ ἀέρας, ἀνοίγει διάπλατες τὶς πόρτες του, γιὰ νὰ μὴ μέσα στὸ σπήτι του καὶ νὰ μιλῆσῃ καὶ νὰ καθήσῃ καὶ νὰ κλάψῃ καὶ νὰ χορέψῃ καὶ νὰ ζωγραφιστῇ καὶ νὰ ζήσῃ διαλεμένη, ξεκαθαρισμένη, μὰ πάντα χωρὶς πόζα, χωρὶς ρητορικὴ, χωρὶς καμιάν ἔγνοια νὰ φαντάξῃ καὶ νὰ δειχτῇ, καὶ γιὰ τοῦτο σημαντικώτερη καὶ ἀληθινώτερη, ἀπαλὴ καὶ εὐγενικὴ πάντα καὶ ἐκεῖ ποὺ σὰν πρόστυχη φέρνεται καὶ ἐκεῖ ποὺ σὰν ἀκάθαρτη ξεμυτίζει, ἢ Ρωμιοσύνη κάποιων τόπων μας, μέσα στὰ νησιά μας, στὶς ἡμέρες ἀκρογιαλιῆς μας, στὰ ζωγραφισμένα μας βουνά, στὰ ζαφειρένια μας κύματα, στὰ πρασινισμένα μας τὰ καλύβια, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄντρες καὶ γυναῖκες, ὄνθρωποι φτωχοὶ καὶ λαϊκοὶ καὶ ἀκέραιοι καὶ ἄγνοοι καὶ παραστατικοὶ μέσα στὰ πάθη τους, στὶς ἀγάπες τους, στὰ γλέντια τους καὶ στὰ μεθύσια τους, στὸ σάλεμα καὶ τὴν ἀκίνησιν τους, στὴν ταπεινότητα καὶ στὴ μικρότητά τους.

Ὁ Παπαδιαμάντης ὁ μέγας ὁ ζωγράφος τῶν ταπεινῶν. Ὁ ἱστοριστῆς τῶν «θαλασσιῶν εἰδυλλίων», ὁ ἀπέριττος καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἐλκυστικὸς καὶ εὐκολο-

διάβαστος καὶ ξεχωριστὸς ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν του πρὸς τὸ τεχνικὸ τὸ ξετύλιμα τῶν ἱστοριῶν του, πρὸς ὅ,τι ὀνομάζεται συμμετρία καὶ σύνθεσιν. Ἀπαλὸς καὶ ἀφρόντιστος αὐτοσχεδιαστῆς, ποὺ τραγουδᾷ πιὸ πολὺ καὶ δημοσιογραφεῖ, παρὰ ποὺ χτίζει καὶ ποὺ καλλιτεχνεῖ τὶς ἱστορίες του κάτι τι ἀντίθετο πρὸς τὸν ἄλλον του τὸν ὁμοτέχνη καὶ τὸν ἀντίμαχο, πρὸς τὸν Καρκαβίτσα, τὸν τραχὺ, τὸ φροντισμένο, τὸ δουλευτό, τὸν ἡρωϊκὸ δημοτικιστῆ, ποὺ μᾶς ἐπιβάλλεται μετὰ τὰ στοιχεῖα τῆς δυνάμει, ἐκεῖ ποὺ ὁ Παπαδιαμάντης μᾶς κυριεῖ μετὰ τὰ στοιχεῖα τῆς χάρις. Μὰ μήπως ἢ δύναμι δὲν εἶναι χάρι; Καὶ μήπως ἢ χάρι δὲν κρύβει κάποια δική τῆς δύναμι;

Τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη, τὸ μαζί ἐκκλησιαστικὸ καὶ κοσμικὸ, βυζαντινὸ καὶ ἀνθρώπινο, κάτι τι διστακτικὸ καὶ κυματιστό, γελαστὸ καὶ μελαγχολικὸ, τὸ λυρικό καὶ τὸ δραματικὸ, τὸ δίγλωσσο καὶ δίψυχο, δείχνει καὶ μετὰ τὰ στοιχεῖα του αὐτὰ, ζωηρότερο, ἀπὸ ἄλλα ἔργα, τὴν κατάστασιν τῆς νέας ἑλληνικῆς ψυχῆς εἶναι κείμενο καὶ μαρτυρικὸ γιὰ τὸ μελετητῆ τῶν πραγμάτων μας καὶ τῶν καιρῶν μας ἀσύγκριτα σπουδαιότερο ἀπὸ τὶς βουλές μας καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους μας. Ἀπὸ τὸν καιρὸ, ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια, ποὺ πρόβαλε μετὰ τὸ «Χρῆστο Μιλλιόνη» του καὶ μετὰ τὴν «Γυφτοπούλα» του, ἴσα μετὰ τὰ τελευταῖα του ἔργα, ὅλα σκόρπια σ' ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ, καὶ ἀνεύρετα καὶ ἀνέκδοτα, ὁ ποιητῆς αὐτὸς ὁ περίφημος καὶ ὁ ἀτύπωτος, ὁ χριστιανὸς καὶ ὁ ἀλκοολικός, ὁ ψάλτης τοῦ ναοῦ καὶ ὁ πιστὸς τῆς ταβέρνας, ὁ λατρευόμενος ἀπὸ τοὺς νέους γύρω του καὶ ὁ ἀπλησίαστος, ὁ ντυμένος σὰ ζητιάνος καὶ ὁ ἐμπνευσμένος σὰν ἀπὸ τὴν μοσκοβολιὰ δροσερώτατων μενεξέδων, ὁ ἀκάθαρτος Παπαδιαμάντης καὶ ὁ γλυκύτατος τραγουδιστῆς τοῦ «Φτωχοῦ Ἄγγελου» καὶ τῆς «Νοσταλγοῦ», εἶδος τι Βερλαίν, μὰ πιὸ πολὺ κανονικός, μὰ λευκὸς στὴ ζωὴν του, ὅσο δὲν εἶταν ὁ μέγας φράγκος ὁμόφυλός του ἀπὸ τὰ 1880 ἴσα μετὰ τὰ τώρα ὁ Παπαδιαμάντης ἔζησε περιφρονημένος καὶ δοξασμένος, μοναχικὸς καὶ καταφρονητικὸς, ὄσιος καὶ ἀλήτης.

Μὰ πάντα ἔσταζε κάποιο μέλι ἀπὸ τὰ χεῖλη του καὶ τὸ κοντύλι του, ἔτσι, ἄκοπα, ἄνετα, ἀπρόσεκτα μετὰ τρεῖς μολυβιῆς μᾶς ὄφινε στὸ χαρτὶ ἀξέχαστα «σκίτσα», ποὺ τὸ στόμα τους ἤθελε φιλή, καὶ τὰ μάτια τους γυρῶσαν ἀγάπη καὶ μᾶς τραβοῦσε ὁ ὄνθρωπος αὐτὸς ἐπάνω στὰ γραμμένα του καὶ μᾶς ἀντάμωνε ἀδελφώνοντάς μας μετὰ τὴν συγκίνησιν καὶ μετὰ τὴν συμπάθειαν. Τέτοιος εἶναι ὁ τεχνίτης. Σκάφτει μέσα στὴ συνείδησιν τῶν ὁμοίων του καὶ τὴν ἀνυψώνει, ἄς εἶναι καὶ διαβατικά, τὴν ἀνθρωπιά τους.

Ἐδῶ καὶ δεκατέσσερα χρόνια μέσα στὸ περιοδικὸ ἢ «Τέχνην» προσπάθησα κάπως μεθοδικώτερα νὰ σημειώσω τὴν ἐντύπωσιν ποὺ μοῦ προξενεῖ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη. Τὰ λίγα λόγια τοῦτα, πρόχειρα καὶ ἄταχτα αὐτοσχεδιασμένα, καιρὸ δὲν ἔχω σήμερον νὰ τὰ συγυρίσω καὶ νὰ τὰ ξετυλίξω. Μακαρισμένε καὶ ἀξέχαστε, ἓνας δικός σου στίχος ξεφυτρώνει τώρα στὰ χεῖλη μου, στίχος λυπητερός καὶ ὁμως ἀπριλιάτικος, καὶ μετὰ ὅλο τὸ χειμῶνα ποὺ μετὰ ζώνει:

Τάηδόνια αὐτὰ ποὺ κελαῖδουῖν
μοῦ φαίνονται πὺς κλαῖνε.....

Κωστῆς Παλαμᾶς

Ο ΠΑΝΔΡΟΛΟΓΟΣ

Μπροστά εις τὴν Κολώναν τῆς Πιάτσας ὅπου ἔδεναν τὸν χειμῶνα τὰ παλάγκα τῶν πλοίων ὅσα παρεχίμαζον εἰς τὸν λιμένα, μέσα εἰς τὸ μπακάλικο τοῦ Ζαγοριανοῦ, ἕνα πρωῖ, ὁ καπετάν Σάβδας, κυβερνήτης βομβάρδας, ἀραγμένης εἰς τὸν λιμένα, καθὼς ἐκάθητο σταυροπόδι ἐπάνω εἰς τὴν γυμνήν, λιπόδη μπάγκαν, ἐφώνησε τὸν καπετάν Στέλιον, γνωστὸν θαλασσινόν, καὶ φημισμένον τῶν καρσιῶν λωστρόμον, παρήγγειλε δύο μαστίχες, κ' ἐπάνω στὸ ἐβίθα καὶ στὸ τσουγγρισμα τῶν ποτηριῶν, «μεταξὺ χειλέων καὶ κύλικος», τοῦ εἶπεν:

— Ἦθελα νὰ σοῦ πῶ ἕνα λόγο καπετάν Στέλιο· θὰ σοῦ ἀνοίξω τὴν καρδιά μου...

— Λέγε, καπετάν Σάβδα, εἶπεν ὁ Στέλιος, αἰσθανθεὶς κινουμένην τὴν περιέργειάν του.

— Ἄν ἤθελες νὰ μοῦ κάμης μιὰ χάρι... νὰ πᾶς στὴν παλιὰ σου τὴν γειτόνισσα...

Τὸν ἐκύτταξε κ' ἔσταμάτησε.

— Ποιὰ; ἠρώτησεν ὁ Στέλιος.

— Εἶπα νὰ στείλω πανδρολόγισσα, ἐπανέλαβε, χωρὶς ν' ἀπαντᾷ κατ' εὐθείαν ὁ Σάβδας, μὰ δὲν ἔχω μεγάλη ἐμπιστοσύνη στὰ λαδικὰ καλλίτερα ν' ἀνοίξω τὴν καρδιά μου σ' ἐσένα...

— Ποιὰ γειτόνισσα; ἠρώτησε καὶ πάλιν ὁ Στέλιος.

Ὁ Σάβδας ἔταπεινώσε τὴν φωνήν:

— Κεῖνη τὴ μορφοχήρα, τὴν Κρατήρα, τῆς Ἀνδρεώλας... εἶπεν ὁ Σάβδας μὲ ἐρωτικὸν πλατάγισμα, τοῦ ὁποίου τὸν ἀντίκτυπον ἤσθάνθη ὁ Στέλιος.

— Ἄ! ἔκαμεν οὔσιος.

— Νὰ πᾶς καὶ νὰ τῆς πῆς, ἐπανέλαβεν ὁ Σάβδας... ἄκουσε τί νὰ τῆς πῆς· νὰ τῆς πῆς, ὁ καπετάν Σάβδας μ' ἔστειλε, πές της, σὲ θέλει, πές, νὰ σὲ κάμη νοικοκυρά του ὁ καπετάν Σάβδας· ἔχει μεγάλη εὐχαρίστησι, πές της, ἂν θέλῃς κ' ἐλόγου σου νὰ σὲ μδάση μέσ' στὸ σπίτι του, στὸ νοικοκυριό του, μέσα στὰ καλά του, θὰ γείνη, πές της, μεγάλη νοικοκυρά, μὲ τὰ φασόλια τση, μὲ τὰ ρεβίθια τση, μὲ τὸν καφέ τση, μὲ τὴ ζάχαρι τση... μὲ τὰ λάδια τση, μὲ τὰ μέλια τση, μὲ ὅλα τὰ καλά τση... Κ' ἐμεῖς τώρα, πές τση, σ' αὐτὴν τὴν ἡλικία, γιὰ σαρκικὰ πράγματα δὲν θέλουμε, μόνο γιὰ μιὰ σκέπη, γιὰ μιὰ παρηγοριά... Αὐτὴ θὰ ἔχη ἔννοια τὰ δυὸ τὰ παιδάκια μου, ποῦ μ' ἄφησε ἡ μακαρίτισσα, κ' ἐγὼ θὰ πηγαίνω νὰ ταξειδεύω, γεμῶνα-καλοκαῖρι, νὰ θαλασσοπνίγωμαι, γιὰ νὰ τῆς κουβαλῶ ὁσοδιστικά, μὲ τὴν κουμπάνια, μὲ ὅλα τὰ καλά τση... Καὶ σὰ θέλῃ νὰ ξαναμπῆ στὸν κόσμον, νὰ γείνη νοικοκυρά, ἀφοῦ στάθηκε κ' αὐτὴ φρόνιμη, καθὼς μικροπαντρεύτηκε, ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ἔχασε

τὸν πρώτό της τὸν ἄνδρα, μικρὴ-μικρὴ, καὶ παιδιὰ δὲν ἔχει, ἄς κάμη τὰ παιδιὰ μου παιδιὰ τση, κ' ἐγὼ νὰ τὴν κάμω μεγαλονοικοκυρά, νὰ τῆς κουβαλῶ μὲ τὸ τσουβάλι, νάχη ὅλα τὰ καλά τση... Καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία, ἐμᾶς ἄλλο τίποτε δὲν μᾶς χρειάζεται, μόνον γιὰ μιὰ σκέπη, γιὰ ἕν' ἀποκοῦμα...

Ὁ καπετάν Στέλιος ἀκούων μετὰ προσοχῆς, ἐμφιδίασεν ἀκουσίως, ἐφάνη σκεπτικός, εἶτα εἶπε:

— Καλά· ἄς εἶνε, καπετάν Σάβδα· κ' ἐγὼ πολὺ θάρρος δὲν ἔχω· μὰ ἐπειδὴ εἶνε ἡ παλιὰ γειτονιά μου πρὸς τὰ ἐκεῖ, κ' ἐπειδὴ πηγαίνω στὴν ἀποθήκη μου... καὶ κάποτε τὴν καλημερίζω... ἂν ἔλθῃ βολικά, θὰ τῆς τὸ πῶ...

Ἐπιαν καὶ δευτέραν μαστίχαν. Ὁ Σάβδας ἐπανέλαβε δύο καὶ τρεῖς φορές τὰ ἴδια, προσθεὶς καὶ ἄλλα, καὶ πάλιν καταλήξας εἰς τὴν φράσιν, «γιὰ μιὰ σκέπη, γιὰ μιὰ παρηγοριά καὶ περιποίησι τοῦ γήρατος».

Τέλος ὁ Στέλιος ἐπανέλαβε:

— Καλά· θὰ τῆς κάμω λόγο, ἂν μπορέσω. Κ' ἐσηκώθη διὰ νὰ ἐξέλθῃ.

Πρὶν ὑπερβῆ τὸ κατώφλιον τοῦ μαγαζείου, ὁ καπετάν Σάβδας τὸν ἀνεκάλεσε καὶ τοῦ εἶπεν:

— Ἄκουσε, καπετάν Στέλιο· πές της κ' αὐτό... Νὰ μὴ θαρρῇ πῶς εἶμαι τάχα κ' ὅλως διόλου παληόγερος, σάψαλο... ἀκόμα θαστῶ.

— Καλά, καπετάν Σάβδα.

Καὶ ὁ Στέλιος ἀπῆλθε.

* * *

Δὲν ἦτον σημερινὸς γείτων ὁ καπετάν Στέλιος πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἐκατοικοῦσεν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος νεαρὰ χήρα, ἦτον παλαιὸς γείτων. Εἶχεν οἰκίαν πλησίον ἐκεῖ, ὅπου ἐκατοικοῦσεν ἄλλοτε. Τώρα, τὴν οἰκίαν ἐκείνην, τὴν εἶχεν ὡς ἀποθήκην διαφόρων ναυτικῶν σκευῶν, ἐξαρτίων, σχοινίων, πανίων, καὶ συχνὰ τὴν ἐπεσκεπτετο. Ἦτον παλαιὸς φίλος τοῦ μακαρίτου, τοῦ συζύγου τῆς νῦν χήρας, καὶ εἶχεν ἄδολον θάρρος πρὸς αὐτήν, μέχρι χαιρετισμοῦ καὶ τετριμμένης ὀμιλίας. Ἡ Κρατήρα τῆς Ἀνδρεώλας εἶχε χηρεύσει πρὸ ἐξαετίας. Συνέπεσεν ὁμως νὰ χηρεύσῃ ἐσχάτως, πρὸ δεκαεπτὰ μηνῶν, καὶ ὁ Στέλιος ὁ ἴδιος. Ἐκτοτε τὸ θάρρος πρὸς τὴν χήραν ἠλαττώθη μεγάλως.

Ἐκίνησεν ἐν τούτοις ὁ Στέλιος, καθὼς τοῦ εἶπε τάνωτέρω ὁ φίλος του, νὰ ὑπάγῃ, κατὰ τὸ σύνθηδες, νὰνοίξῃ τὴν ἀποθήκην του, ὅπου ἤσχολεῖτο εἰς διαφόρους ἐργασίας ἐπισκευῆς ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ἐργαλείων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα ἦσαν διὰ πώλημα, προερχόμενα ἐκ ναυαγίου, ἄλλα δὲ ἀνήκον εἰς τὸ βρῖκιον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ

ταξειδεύση, ἅμα τῇ ἐπανόδῳ τῆς ἀνοίξεως ὁ Στέλιος.

Εἰς τὸν δρόμον, καθὼς ἐπήγαινε, ἔλεγε μέσα του·

— Τώρα, μὲ τί μοῦτρα θὰ πάω ἐγὼ στὴν Κρατήρα, νὰ τῆς κάμω τέτοια κουβέντα; ... νὰ τὴν ἐρωτήσω, ἀνίσως θέλῃ τὸν Σάββα γιὰ ἄνδρα τῆς ... Ἐγὼ δὲν ἔχω θάρρος νὰ τὴν ἐρωτήσω ... ἂν μὲ θέλῃ ἐμένα τὸν ἴδιον ... Ἀπορῶ, πῶς δὲν τὸ συλλογίστηκε ὁ γέρο-Σάββας· μήπως τυχὸν εἶνε φόβος γιὰ νάληθέψῃ σ' αὐτὸ ἐπάνω ἢ πιρσιμία τοῦ λαοῦ: «Ἀνύπανδρος προξενήτης γιὰ λόγου του γυρεύει!».

Εἶτα, μικρὸν κατὰ μικρὸν, πειρασμὸς μεγαλειτέρας ἰδιοτελείας τοῦ ἐπῆλθε, καὶ εἶπε μέσα του.

«Τάχα ὁ Θεὸς ἢ ὁ Διάβολος τὸν ἐφώτισε νὰ μοῦ τὸ πῆ; ... Δὲν μποροῦσα ποτὲ νὰ πῶ τῆς Κρατήρας κατ' εὐθείαν ἂν μὲ θέλῃ ἐμένα ... Μὰ μπορῶ ὅμως νὰ τῆς πῶ γιὰ ἓνα ἄλλο πρόσωπο, ἂν θέλῃ τὸν τάδε, γιὰ νὰ μετρήσουμε τὰ νερά ... καὶ γιὰ νὰ πιάσουμε κουβέντα ...»

Συνέκρινε καθ' ἑαυτὸν τὰ προσόντα καὶ τὰς κατὰ προσέγγισιν πιθανότητας τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ Σάββα:

«Χῆρος ἐκεῖνος, χῆρος ἐγὼ ... Ἐκεῖνος θὰ εἶνε ὡς πενήντα χρονῶν, ἐγὼ εἶμαι σαρανταπέντε ... Ἐκεῖνος ἔχει δυὸ παιδιά, ἐγὼ ἓνα ... Ἐκεῖνος ἔχει κατ' ἐκεῖνο δικό του, ἐγὼ δὲν ἔχω ... μὴ εἶμαι λοστρόμος καὶ πιλότος μὲ τῶνομα ... μὲ δίπλωμα πλοιαρχίας, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔχει δίπλωμα κυβερνήτου ... Καὶ σιμὰ εἰς ὅλα τὰλλα, εἶμαι πλεῖον καλοφρειασμένος ἀπὸ 'κεῖνον ... Εἶμαι καὶ παλαιὸς φίλος τοῦ πεθαμμένου, τοῦ ἀνδρός τῆς, καὶ πιστεύω νὰ μὲ προτιμᾷ ἀπὸ κάθε ἄλλον ...»

Καὶ πάλιν προσέθηκε καθ' ἑαυτὸν:

«Ὅχι μόνον εἶμαι πλεῖον καλοφρειασμένος, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ κρύβωμαι· εἶμαι καὶ φαίνομαι ... Ἐκεῖνος, ἀφοῦ εἶπε καὶ ξαναεἶπε, σὶν ὑποκριτῆς ποῦ εἶνε, τὴ σκέπη καὶ τὸ ἀποκοῦμπι, ὕστερα στὸ τέλος, ἔδγαλε στὸ μεῖντάνι τὸ κοκκόρεμά του, καὶ εἶπε· «μὴ θαροῦν πῶς εἶμαι γέρος· βιαστῶ ἀκόμα!» Μὲ τὸ νὰ τὸ πῆ αὐτό, ἀπέδειξε μόνος του ὅτι φοβᾶται μήπως δὲν εἶναι ὅπως τὸ λέγει, καὶ μήπως δὲν φαίνεται τέτοιος ... Ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ κοκκορευτῶ!

Ταῦτα λέγων καθ' ἑαυτὸν, ἔφθασεν ἔμπρὸς εἰς τὴν πόρταν τοῦ ἰσογείου τοῦ σπιτιοῦ του, ὅπου ἦτον ἡ ἀποθήκη, καὶ ἀντικρὺ εἰς τὴν πόρταν τοῦ κατωγείου τῆς Κρατήρας, ὅπουθεν ἠκούετο εὐθυμὸς καὶ ζωηρὸς ὁ διπλοῦς κρότος τῆς κερκίδος καὶ τοῦ κτενὸς τῆς χήρας, ὅπου καθημένη ὄλην τὴν ἡμέραν, ὡς ἄλλη Πηνελόπη, ὕφαινε ...

* *

Ἦτον ὄχι μόνον ἀντικρὺ εἰς τὴν πόρταν τῆς, ἀλλὰ κατέναντι εἰς αὐτὸν τὸν ἀργαλειὸν τῆς Κρατήρας, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο εἰς τὸ βάθος. Ἡ θύρα, πρὸς ἀνατολάς, πέραν καὶ πέραν ἀνοικτή, καὶ ὁ χειμερινὸς ἥλιος εἰσέδυνε ἐλευθέρως καὶ κατέλαμπεν ὅλον τὸ ἰσόγειον τῆς χήρας, τὸ πλακόστρωτον.

Ἡ Κρατήρα εἶδε τὸν καπετὰν Στέλιον, καὶ πρὸς στιγμὴν ἀνεσήκωσε τὴν κεφαλὴν. Ὁ Στέ-

λιος εἶδεν ὅτι αὐτὴ τὸν ἐκύτταξεν ἐν ἀκαρεί, καὶ τῆς ἐφώνησε μίαν καλημέραν ἐγκάρδιον ...

Ἡ καλημέρα ἦτον ὡς πρόδρομος, προάγγελος προσεγγίσεως. Τὸ βλέμμα τῆς χήρας τὸν εἴλκυσε καὶ μὲ ὀλίγα βήματα ἔφθασεν ἕως τὴν θύραν, καὶ ἐπάτησε τὸ καιώφλιόν τῆς.

— Λοιπὸν, τί κάνεις, γειτόνισσα; ἠρώτησε.

— Νά, τί νὰ κάμω, καπετὰν Στέλιο ... ἐδῶ βρίσκομαι σὲ δουλειά ... ὄλο καὶ παιδεύομαι μὲ τὸν ἀργαλειό.

— Κ' ἐγὼ ἄλλο τόσο παιδεύομαι μ' αὐτὰ τὰ μόμπιλα τοῦ καραδίου, ἀπήντησεν ὁ Στέλιος· πασχίζω νὰ κάμω τὰ παλῆα καινούργια ... εἰν' αὐτὸ ἓνα μέσο βοηθητικὸ γιὰ νὰ γίνονται καινούργιοι οἱ παλῆοι γειτόνοι ...

Ἡ χήρα ἐμειδίασεν ἐλευθέρως.

— Κι' ὅλα τὰ παλῆα καινούργια γίνονται, (ἐπῆρε δρόμον ἢ γλῶσσα τοῦ Στέλιου), καὶ δὲν εἶνε τίποτε παλῆο ποῦ νὰ μὴ μπορῇ νὰ γείνη καινούργιο ... Θεὸς ξέρει, ἂν κ' ἢ παλῆες ἀγάπες ...

Ἐδάγκασε τὴν γλῶσσάν του, καὶ ἐσιώπησε. Πλὴν συγχρόνως ὡς νὰ εὐρέθη εἰς ἀμηχανίαν ἂν ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ ἔμπρὸς ἢ ὀπίσω, ἢ ὡς νὰ ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογήσῃ τὸ θάρρος του — ἔκαμε δύο βήματα ἐνδοθεν τοῦ κατωφλίου καὶ ἐπλησίασεν εἰς τὸν ἀργαλειόν.

— Κάθησε λιγάκι, καπετὰν Στέλιο, εἶπεν ἡ χήρα.

Ὁ Στέλιος ἐκάθησεν ἐπάνω εἰς τὴν παλαιὰν παγκέταν τοῦ ἰσογείου.

* *

Ἦτό ποτε μαγαζεῖον, καὶ εἶχεν ἰδεῖ ἡμέρας εὐκλείας τὸ κατώγειον ἐκεῖνο τῆς χήρας. Ἐφερε συγχρόνως τρεῖς τίτλους· ἦτο καφενεῖον, κουρεῖον καὶ βιολιτζίδικον.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ Ἀνδρεώλα, ἡ μήτηρ τῆς Κρατήρας, μὲ τὸν σύζυγόν τῆς τὸν γέρο-Νικόλαν, ἀόμματον εἰς τὸ γῆρας, ἐκράτει τὸ μαγαζεῖον ἐκεῖνο, ὕστερον ἐμεγάλωσαν τὰ παιδιά τῆς· ὁ Φιλάρετος, ὁ Μῆτρος καὶ ἡ Κρατήρα.

Ὁ Νικόλας ἦτον καὶ κουρεὺς καὶ χειρουργὸς καὶ φλεβοτόμος ἐπιδέξιος. Ἡ Ἀνδρεώλα πάλιν ἐγνώριζεν ὅλα τὰ βότανα καὶ τῆς παραλοιφές. Ὑστερον οἱ δύο γέροντες παρήκμασαν.

Ὁ Φιλάρετος, ὁ πρῶτος υἱὸς τῶν ἐδῆκε βιολιτζῆς περιφημὸς. Ὁ δευτερότοκος, Μῆτρος, ἐπαιξε πότε μπουζοῦκι, πότε λαγοῦτο, ἀλλὰ κυρίως ἦτο κουρεὺς. Εἶτα ὁ Φιλάρετος ἐνυμφεῦθη, ἀπέκτησε τέκνα, ἔπαθε τὴν ὑγίαν καὶ ἀπέθανε νέος ἀκόμη. Ὁ Μῆτρος ἐξενητεύθη, ἐπῆγεν εἰς τοὺς ὠκεανούς, καὶ δὲν ἐπανέκαμψε πλέον.

Μόνῃ ἡ Κρατήρα καὶ τὰ ἀνήλικα παιδιά τοῦ Φιλαρέτου ἐπέζων ἀπὸ ὄλην τὴν οἰκογένειαν.

Αὐτὴ εἶχε νυμφευθῆ νεωτάτη. Δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνον. Μετὰ τρία ἔτη ἐχέρουσε. Τώρα ἦτον ὡς τριάντα χρόνων, καὶ ἐχέρουεν ἀπὸ ἑπταετίας.

Σφόδρα περιπαθῆς — μερακλῆς — μουσικὸς ἦτο ποτε ὁ ἀδελφὸς τῆς ὁ Φιλάρετος. Περιπαθῆς εἰς τὸ τραγοῦδι ὑπῆρξε καὶ ὁ Γιάννης ὁ Βούρναλης, ὁ σύζυγος τῆς Κρατήρας. Εἶχεν ἀποθάνει φθισικὸς, νέος καὶ πρὸ δύο ἐτῶν νυμφευθεὶς ἐξ

ἔρωτος τὴν Κρατήραν. Ὁ θάνατός του, ἡ κηδεία του, ὑπῆρξε τραγωδία εἰς ὅλον τὸ χωρίον. Μετὰ χρόνους ἀόγη ἢ γειτονία, ἢ ἀγορὰ καὶ ὅλη ἡ πόλις ἐνθυμεῖτο τὰ περιπαθῆ μοιρολόγια τῆς Κρατήρας.

Στηθικὸς ἀπέθανεν ὀλίγον ὕστερον καὶ ὁ ἀδελφός της ὁ Φιλάρετος. Συνέπεσεν οὗτος νάποθάνη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἦλθε διὰ νὰ εὕρη ἰατροίαν. Εὐρίσκειται θαμμένος, ἄγνωστος καθὼς ὅλοι, ἄγνωστότερος ἀπ' ὅλους, εἰς μίαν γωνίαν τοῦ Ἀνεκροταφείου.

Ἐλεγαν ὅτι τὸν εἶχε βλάβη τὸ βιολί εἰς τὸ στηθός, κ' ἐντεῦθεν ἔγεινε φθισικός.

Ἄμα ἐκαλεῖτο εἰς γάμον ἢ χαρὰν ἢ ἄλλην εὐωχίαν διὰ νὰ παίξῃ, ὁ Φιλάρετος σπανίως ἐτύχαινε νὰ ἔχη εὐθυμον διάθεσιν. Εἴτε τὸν ἐπλήρωναν καλὰ ἢ κακά, εἴτε τοῦ ἐκολλοῦσαν σβάντζικα εἰς τὸ μέτωπον, εἴτε τοῦ ἐκολλοῦσαν τούρικα εἰκοσιπενταράκια, ἀδιάφορον τοῦ ἦτον. Δὲν τὸν ἐμέλλε πολὺ ἂν θὰ εὐχαρίσται τοὺς ἄλλους. Ἐπρεπε νὰ ἔχη αὐτὸς κέφι. Καὶ τὸ κέφι εἶνε ἀνθαίρετον πράγμα· δὲν τὸ ἐκράτει αὐτὸς· ἐκεῖνο ἐκράτει αὐτοῦ...

Εἴτε τὸν ἐκαλοπλήρωναν εἴτε ὄχι, ἐγύριζε κουρασμένος, ἀλλὰ νευροπαθής, μὴ αἰσθανόμενος τὴν κοίρασιν, ἐγύριζε μεσάνυχτα ἀπὸ τὴν εὐωχίαν, ὄρθρον βαθὺν ἀπὸ τὸν γάμον, πρῶτ' ἀπὸ τὰ «πιστρόφια». Ἐπανήρχετο στὸ σπίτι, ἀνοίγε τὸ μαγαζί του, ἐφώναζε τὴν γραῖαν μητέρα του, ἢ ὁποῖα ἐκοιμᾶτο μὲ τὸ ἐν αὐτί, καὶ εἶχε τὸ ἄλλο ἄγρυπνον καὶ τὸν ἐπερίμενε· τὴν ἐφώναζεν, ἢ μᾶλλον αὐτὴ κατήρχετο πρὶν τὴν φωνάξῃ, διὰ νὰ νάψῃ φωτιὰν καὶ τοῦ ψήσῃ καφέ.

Καὶ εὐθύς, ἀντὶ νὰ τυλίξῃ τὸ βιολί του μὲ τὸ περιβάλλυμα καὶ τὸ κρεμάσῃ στὸν τοῖχον, τὸ ἔπαιρνε εἰς τὸ στηθός του, τὸ ἐνεκολλῶνετο, ἐτραβοῦσε δὴ τρεῖς δοξαριές, καὶ ἤρχιζεν αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἴδιον ἑαυτόν του, ἕνα ἦγον περιπαθῆ, ἐν μέλος, ἐν ἄσμα, τὸ ὁποῖον μάτην θὰ ἐξήντλουν τὰ σβάντζικὰ των πᾶς γαμβρός, καὶ πᾶς σύντεκνος, καὶ ὅλ' οἱ καλεσμένοι, διὰ νὰ καταφέρουν τὸν Φιλάρετον: νὰ τὸ ἐπιτύχῃ νὰ τοὺς τὸ πῆ...

Δὲν ἐπρόκειτο ἐδῶ περὶ χορδίσματος βιολίου ἢ παντὸς ὄργάνου ἀπλῶς· ἐπρόκειτο περὶ χορδίσματος ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον εἶναι ὅλως διάφορον πράγμα.

Τὸ ἐτόνιζε, τὸ ἔλεγε, καὶ τὸ ἐκελαδοῦσε πραγματι μὲ ἀπαράμιλλον τρόπον, μὲ κίνδυνον νὰ κάμῃ τοὺς γείτονας ὅλους νὰ χάσουν τὸν πρωῖνὸν ὕπνον των.

— Τώρα παιδάκι μου, κατακόβουσαι, κουρασμένος ὅπως εἶσαι, χαλνιέσαι μονάχος σου... θὰ ξυπνήσῃς ὅλους τοὺς γειτόνους παράφορα!

— Ἄς κοιμηθοῦν, ἔλεγε μόνον ὁ Φιλάρετος.

— Πῶς νὰ κοιμηθοῦν, ποῦ δὲν τοὺς ἀφήνεις;...

— Ἄς πάρουν ὑπνωτικό!

* *

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Φιλάρετος, ὁ περιπαθῆς βιολιτζής, ὁποῦ τοῦ ἐμέλλε ἢ μοῖρά του νὰ κεῖται ἄγνωστος εἰς μίαν ἀφανῆ γωνίαν τοῦ λαμπροτέρου πολυανδρίου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἀλλὰ

καὶ ὁ Μῆτρος, ὁ ἀδελφός του ὁ νεώτερος, μὲ τὸ μουσικὸν ὄργανόν του συχνὰ τὸν συνώδευε, καὶ μὲ μίαν ψαλίδα ἔκοπτε συνήθως τὰ μαλλιά, καὶ μ' ἕνα ξυράφι, ἐρήμαζε τὰ γένεια ὅλων τῶν ἀρρένων τοῦ χωριοῦ. Μὲ μίαν ψαλίδα, μίαν βοῦρτσιν, μίαν κτένα, ἐν προσώπιον σκοῦρον καὶ μ' ἕνα μικρὸν καθρέπτην τοῦ χωριοῦ μὲ μικρὰν λιβήν. Ὡ! ἕνα καθρέπτην τερατώδη, ἔχοντα δύο πρόσωπα, τὸ ἐν ἀνθρώπινον, τὸ ἄλλο θηριώδες!

Ὡ! ἕαν κανὲν παιδίον ὀκτὼ εἰῶν ὠδηγεῖτο ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ πατρός του, διὰ νὰ τοῦ κόψῃ ὁ Μῆτρος τὰ μαλλιά. (καθὼς συνέζη εἰς ἐμὲ, τὸν γράφοντα), πόσον ἐτρόμαζεν ὅταν μὲ τρόπον, τοῦ ἔδειχνε ὁ Μῆτρος, διὰ νὰ τὸ τρομάξῃ, τὴν ἀνάποδην ὄψιν, ὅπου θὰ ἐβλεπεν ἐν φρικῶδες μορμολύκειον!...

Ἦτον ὁ καθρέπτης τοῦ μέλλοντος ἐκεῖνος. Ἐκεῖ ἔδλεπαν ὅλα τὰ ἀνήλικα ὄντα τὴν μέλλουσαν ἀσχημίαν των, ὁποῖον μοῦτρο θὰ ἐκαμνιαν ἂν ἔσωναν νὰ γείνουν ἄνδρες... Ἐκεῖ θὰ ἠύχετο κανεὶς, ἂν δὲν ἦτο εἰς ὄγνωσίαν καὶ πλάνην οἰκτρὰν περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου καὶ περὶ τῆς μελλούσης τύχης του, νὰ ἦτο ἀρκετὰ θεοφιλῆς διὰ ν' ἀποθάνῃ νέος... διὰ νὰ μὴ σώσῃ ποτὲ ν' ἀναπτύξῃ τόσῃν ἀσχημίαν, σωματικὴν καὶ ἠθικὴν, ὅσῃν σήμερον!...

* *

Αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πλακόστρωτον ἰσόγειον ἦτο τὸ σημερινὸν κατῶγι τῆς Κρατήρας, ὅπου ἡ χήρα εἶχε στημένον τὸν ἀογαλειόν της καὶ ὕφαινε. Ἐκεῖ εἶχεν εἰσελθεῖ ὁ καπετὰν Στέλιος.

Εἶδεν ὅτι ἡ πρώτη ἀκριτομυθία του δὲν ἐψύχρανε πολὺ τὴν νεαρὴν χήραν· τοῦναντίον μάλιστα αὕτη ἐφάνη εὐδιάθετος νὰ τὸν προσκαλέσῃ, ὡς παλαιὸν γείτονα καὶ φίλον τοῦ μακαρίτου ἀνδρός της, νὰ καθίσῃ ὀλίγον πλησίον τοῦ ἴστοῦ της.

Ἡ λέξις «ὠμορφοχήρα», τὴν ὁποῖαν εἶχε προφέρει μετὰ πλαταγισμοῦ γλώσσης καὶ χειλέων ὁ καπετὰν Σάββας, ὑπῆρξεν ὡς μεταδοτικὴ ἀσθένεια διὰ τὸν Στέλιον. Οὗτος πολλάκις ἔδλεπε τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν εἶχε λάβῃ εὐκαιρίαν νὰ τὴν καλοκυντήξῃ, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Τὸ πρόσωπόν της ἦτον «ψιλολογία» κατὰ τὸν χαρακτηρισμόν, τὸν ὁποῖον δίδουν εἰς τὰ λεπτοφυῆ χαρακτηριστικὰ τὰ γροῦδια· ὠχρὰ μᾶλλον, λεπτὴ ἐπιδερμὶς, μὲ ἐλαφρὰν ἀπόχρωσιν ρόδου περὶ τὰς παρειάς, λευκὸν τὸ μέτωπον, καὶ εὐγραμμὸν ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ προσώπου τὸ μεταξὺ τῆς ρινὸς «φίλτρον», περὶ τὸ στόμα καὶ τὸν πώγωνα, ὅπου λέγουν ὅτι ἐμφωλεύουσιν οἱ ἔρωτες, καὶ τὸ ὁποῖον τὰ γυναῖκα ὀνομάζουσι, μετ' ἐνδεικτικῆς χειρονομίας, ὅταν σιμῆν νὰ περιγράψωσι μετ' ἐμμενείας τινὸς τὰ χαρακτηριστικὰ γυναικός, «αὐτοδά της», δι' ἔλλειψιν ὀρισμένης λέξεως. Ἐν γένει ἡ χήρα, ὑπερτριάκοντοῦτις ἤδη, ἦτον ὡραία καὶ χαριτωμένη πραγματι.

— Κοντεῖνε κι' ὁ Μάρτης νάρθη, ἤρχισε τὴν ὁμιλίαν ἡ Κρατήρα. Θὰ πᾶς καὶ φέτος μὲ τὸ καράβι, καπετὰν Στέλιο;

— Καὶ τί νὰ κάμω; βέβαια· ὅσο μποροῦμε ἀκόμα θὰ ὀργώνουμε τὴν ἄχαρη τῆ θάλασσα.

— Ἄγ! τί νὰ ἔγεινε κ' ἐμένα, ὁ ἰδεοφόρος μου, ὁ Δημητράκης, ποῦ πῆρε μαῦρα πέλαγα· δέκα χρόνια ἔχει νάκουστῆ· στὴν Ἀουστράλια εἶπαν πῶς πῆγε!... ἐπανέλαβεν ἡ χήρα· πᾶνε κ' οἱ γονιοί μας, πάει κι' ὁ Φιλάρετος, κι' ὅλοι τους... Εἶχα μόνο τ' ἀνήψια, τὰ παιδιὰ τοῦ σχωρεμένου, ποῦ μ' ἔκαναν γενιά, ἀπὸ καμιὰ φορά... τῶρα, φαίνεται, ἡ μάνα τους δὲν τ' ἀφήνει νὰ ῥοθοῦν νὰ μὲ ἰδοῦνε... Εἶπαν πῶς θέλει νὰ παντρευτῆ... Ὡς φαίνεται, πῆγαν καὶ τῆς ἔβαλαν λόγια, πῶς ἐγὼ τάχα εἶπα αὐτὸ κι' αὐτό... Τί κακὸς κόσμος, καπετὰν Στέλιο! κ' ἐγὼ δὲν εἶπα τίποτα... μόνο σὰν τᾶκουσα, θυμήθηκα τὸ Φιλάρετο, ποῦ κοιμᾶται στὰ ξένα, κ' ἐδάκρυσεν... Ἄς παντρευτῆ! δὲν παντρεύεται; Ἐγὼ θὰ τὴν ἐμποδίσω;... οὐτ' ἐρωτησάμενη, οὔτε ἀποκρισάμενη... Καλὰ θὰ κάμῃ νὰ παντρευτῆ... Νέα γυναῖκα εἶναι, πολὺ μικρότερη στὰ χρόνια ἀπὸ μένα... Μόνο μοῦ κακοφαίνεται ποῦ δὲν ἀφήνει τὰ δυὸ παιδιὰ νὰ ῥοθωνοῦν· σὰ δῶ, νὰ τὰ βλέπω... Καθὼς ἐσφάλησε τὰ μάτια ὁ ἀδιαφόρετος (ἐννοοῦσα τὸν ἄνδρα τῆς), καπετὰν Στέλιο, ἐκλείσει τὸ σπῆτι μου.

Εἶπεν ὅλα ταῦτα ἀφελῶς καὶ μετ' ἐμπιστοσύνης, ὡς νὰ ὠμίλει πρὸς τινὰ πρεσβύτερον συγγενῆ τῆς, ὁποῖον δὲν εἶχε, καὶ ἠσθάνετο τὴν ἔλλειψιν. Ὁ Στέλιος ἤκουεν ἀπλήστως. Ἐκρινεν ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ φέρῃ τὸ ζήτημα.

— Ἀλήθεια, εἶπε, τὰ ἴδια παθαίνουμε ὅλοι μας... κ' οἱ ἄνδρες ρημάζουμε σὰ γηρέψουνε, κ' ἡ γυναῖκες αἰσθάνονται τὸ σπῆτι κλεισμένο... Αὐτὰ ἐλέγαμε καὶ μὲ τὸ φίλο μου τὸν καπετὰν Σάββα τὸν Ἀπανομίτη, σήμερον τὸ πρωτὶ... Εἶνε κ' ἐκεῖνος χῆρος σὰν ἐμένα... ἔχει δύο παιδιὰκια. Ὁλον τὸν καιρὸ πηγαίνει μὲ τὴν βομβάρδα, χειμῶνα-καλοκαῖρι, καὶ θαλασσοπνίγεται, καὶ ποιὸς νὰ ἔχη τὴν ἐννοια τῶν παιδιῶν στὸ ἔρμολο σπῆτι, ποῦ μένει χωρὶς νοικοκυρὰ, ὅπως ἡ φωλιὰ χωρὶς χελιδονομάνα τὸ χειμῶνα...

Ἡ χήρα ἀκούσασα ἐπνίξε τὸν γέλωτα, κ' ἐδάγκασε τὰ χεῖλη. Ὁ Στέλιος διεκόπη κ' ἐκύταξε περιέργως...

— Γι' αὐτὸ μοῦ ἔχει στείλει δυὸ προξενιὲς ὡς τῶρα, εἶπεν ἡ Κρατήρα.

— Ἀληθινά;

— Δυὸ πανδρολόγισσες μοῦ ἔστειλε· τὴν γρηῃ Μαχαιρίνα καὶ τὴν Θασίτισσα.

— Ἀλήθεια;... Κ' ἐμένα μοῦ εἶπε πῶς δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη στὰ λαδικά!...

— Τί τοῦ φταῖνε τὰ λαδικά;... Ἐγὼ ἀποκρίθηκα πῶς δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ πανδρευτῶ, δὲν εἶμαι γιὰ τὸν καπετὰν Σάββα...

— Ἔτσι;

Καὶ ὁ Στέλιος ἐγέλασεν αἰσθανθεὶς ἀνακούφισιν εἰς τε τὴν συνείδησιν καὶ εἰς τὴν καρδίαν. Εἶτα ἐπανέλαβεν:

— Εἰχ' εὐχαρίστησι, λέει, νὰ σὲ κάμῃ, μεγαλονοικοκυρὰ... μὲ τὰ φασόλια σου, μὲ τὰ ρεβίθια σου...

— Ὡ! ὅλο γιὰ φασόλια καὶ γιὰ ρεβίθια μοῦ

παραγγέλνει... μὲ θέλει, ὡς φαίνεται γιὰ νὰ βασιτῶ σαρακοστῆ ὅλο τὸ χρόνο...

Ἐκεῖνος ἐκάγχασε.

— Τὰ ἴδια μοῦ λέγανε τῆς προάλλες, κ' ἡ Μαχαιρίνα ἢ Θασίτισσα.

Καὶ ἡ χήρα ἤνωσε τὸν γέλωτά τῆς μὲ τοὺς καγχασμοὺς τοῦ Στέλιου.

— Πές μου, Κρατήρα, στὸ Θεό σου, γιὰτί δὲν τονε θέλεις; ἠρώτησεν ὁ Στέλιος.

— Δὲν τονε θέλω, τὸ ἕνα πρωτο, γιὰτί... δὲν ἀποφάσισα ἀκόμα νὰ πανδρευτῶ (ὁ Στέλιος ἐσημείωσε τὸ ἐπίρρημα *ἀκόμα*), καὶ δεύτερο, γιὰτί, κ' ἂν ἀποφάσιζα, δὲν θὰ ἤμουν γιὰ τὸν καπετὰν Σάββα... Καλὸς κι' ἄξιός εἶναι ὁ ἄνθρωπος, μὰ... ὅσο γιὰ φασόλια καὶ γιὰ ρεβίθια, δὲν ὑστεροῦμαι, δόξα σοι ὁ Θεός· ἄς εἶνε καλὰ ἢ πλάτες μου καὶ τὰ χέρια μου...

Καὶ εἰποῦσα, ἔσυρε πάλιν πρὸς ἑαυτὴν τὸ κτένι τῆς, τὸ ὁποῖον εἶχε παραιτήσῃ ἐπ' ὀλίγα δευτερόλεπτα, καὶ ἠκούσθη ταχεῖα ἡ *σαῖτα*, ἡ κερκὶς τῆς, νὰ διέρχεται ὡς βολὶς τὸ μεταξὺ τῶν δύο στημόνων διάκενον, καὶ νὰ βγαίνει πεταχτὴ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρον· καὶ τὰ δύο «πατήματα» τῆς ἔτριξαν κ' ἐκινήθησαν, τὸ ἕν πρὸς τ' ἄνω, τὸ ἄλλο πρὸς τὰ κάτω, ὑπὸ τοὺς μικροὺς πόδας τῆς μὲ τὰς ἐμβάδας τὰς κεντητάς.

— Ὡστε δὲν ἀποφάσισες *ἀκόμα* νὰ ξαναπανδρευθῆς, ἐπανέλαβεν ὁ Στέλιος.

— Δὲν ἀποφάσισα.

— Κι' ἂν πρόκειται λόγος γιὰ κανέν' ἄλλο πρόσωπο, ὄχι γιὰ τὸν καπετὰν Σάββα;...

— Τότε θὰ ἰδῶ, εἶπεν ἡ Κρατήρα.

— Ἄν τύχη νὰ εἶνε κανένας γνωστὸς, καὶ φρόνιμος, καὶ καλόγνωμος... ἂν τὸ πρόσωπον αὐτὸ εἶναι παλαιὸς γνώριμος, καὶ μάλιστα...

Ἡ Κρατήρα ἐφαίνετο μόλις ν' ἀκούῃ, βλέπουσα ἄλλοῦ.

— Ἄν εἶνε καλὸς, παλαιὸς γείτονας, καὶ φίλος μὲ τ' ἀδέρφια σου, καὶ μὲ τὸν μακαρίτη τὸν Φιλάρετο, καὶ μὲ τὸν Δημητράκη, καλὴ του ὥρα, ὅπου καὶ ἂν εἶνε;...

Ἡ Κρατήρα ἐσιώπα.

— Ἄνίσως ἦτον παλαιὸς γνωστὸς καὶ φίλος, πιστὸς καὶ εὐλικρινής, μὲ τὸν μακαρίτη τὸν ἄνδρα σου, Κρατήρα;...

Ἡ χήρα ἠρυσθίασεν, ἀπὸ τὰς ρίζας τῶν βοστρύχων μέχρ' ἰσχυρῆς τῆς τραχηλιάς τῆς.

— Μ' ἕνα λόγον, ἂν σὲ παρακαλοῦσα, Κρατήρα, νὰ δεχθῆς τὴν πρότασίν μου, καὶ νὰ δοκιμάσης πάλι, ἄλλη μιὰ φορά, τὰ βάσανα τοῦ κόσμου, τί θὰ ἔλεγες;

Ἡ Κρατήρα ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν, συνῆλθεν, ἐδέσποσεν ἑαυτῆς, ἀνέκτησε τὸ φυσικόν τῆς χρῶμα καὶ εἶπε:

— Τῶρα κοντεύει Μάρτης, καπετὰν Στέλιο· τῶρα μὲ τὸ καλὸ κατευόδιο, θὰ πᾶς στὸ ταξίδι σου, καὶ σάν... καὶ σάν... ἀκόμα δὲν ἐκλείσει τὰ δυὸ χρόνια ἢ μακαρίτισσα, ἢ γυναῖκά σου... οὐκ ἔρθῃς, μὲ τὸ καλὸ, βλέπουμε.

Ὁλον τὸ ἐν ὀλίγαις γραμμαῖς πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον διέγραψεν ἡ χήρα, ἐξετελέσθη. Τὸν Μάρ-

τιον ὁ Στέλιος ἐμβαρκάρισε μὲ τὸ καράδι καὶ ἀπέπλευσεν· ἐταξίδευσεν ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας. Ἦλθε τὸ φθινόπωρον, καὶ τὸ καράδι ἔφθασεν εἰς τὴν πατρίδα.

Τὰ Χριστούγεννα ἐτελέσθη ὁ γάμος.

Η ΑΠΟΣΩΣΤΡΑ

“Ὅτ’ εἶχε βασιλέψ’ ὁ ἥλιος. Κατεδαίναμε τὸ στενὸ καλδερίμι, τὸν κατήφορο. Ζερβά μεριά, στὸ κάτω σκαλοπάτι τοῦ παληοῦ σπιτιοῦ τοῦ Γιάννου τ’ Ἀγιώτη (μιὰ φορὰ ἦταν τοῦ Γιάννου τ’ Ἀγιώτη, ὅταν ὁ μακαρίτης ἐξοῦσε κ’ ἐμεθοῦσε ἀκόμα· τὴν δὲν ξέρω πλεῖα τίνος εἶνε, γιατί πέρασαν τόσα χρόνια!) καθόταν ἡ Μορισώ, τὸ Γιαλινάκι, μὲ τὴ ρόκα της, μὲ τὰ δρόαχτι της, μαζί μὲ δυὸ ἄλλες, κ’ ἄλεθε ἡ γλῶσσα της. Τὴν στιγμὴ ποῦ περνοῦσα, ἄκουσα νὰ πέση μιὰ παροιμία ἀπ’ τὸ στόμα της:

— Τρεῖς ὅπ’ σ’ ἔχω, ἄντρα, καὶ τρεῖς ὅπ’ μ’ ἔχεις ἔξι· καὶ τρεῖς τοῦ παιδιοῦ, ἐννιά...

*
**

Ἐκεῖνο τὸ δειλινό, εἶχε σπαργανίσει, καθὼς ἔμαθε, μὴ νειόνυφη, ἡ γυναῖκα τοῦ Κώστα τοῦ Μπουλτογιάννη. Ἐξ ἑφτά μῆνες εἶχαν περάσει ἀπ’ τὸ γάμο. Ἡ θεῖα Μορισώ ἐσκολίαζε, τώρα, κατὰ τὸ δικόνε της τὸν τρόπο, τὸ φταμηνίτικο ἢ τὸ πρωϊμάδι, ποῦ εἶχεν ἔρθη στὸν κόσμον αὐτόν.

Ὅλα τὰ συδάντα τοῦ μικροῦ χωριοῦ, τὰ ὅσα γίνονταν, καὶ τὰ ὅσα δὲν εἶχαν γείνη ἀκόμα, ἔτσι τὰ σκόλιαζε. Δὲν ἄφηγε καμμιά κουδέντα, κανένα μαντάτο, κανένα «λακριντί», ποῦ νὰ μὴν τ’ ἀποσώση. Μ’ αὐτὰ, καὶ μὲ τὴ ρόκα της, περνοῦσε τὴν ὥρα της, κ’ ἔκανε νὰ περάσουν καὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν ἢ ὄρες. Ἄλλοιῶς, τί θὰ γινότανε, ἔς αὐτὸν τὸν παληόκοσμο;

Παραπονεμένη, πολυμάθη γυναῖκα! Ὁ σχωρεμένος, ὁ ἄντρας της, πέθανε, ὁ ἀδιαφόρετος, καὶ τῆς ἄφησε τρία παιδιά. Ὁ γυιὸς της, ὁ μεγάλος, ἀπὸ τριάντα χρόνια τώρα, εἶχε πάρη μαῦρα πέλαγα. Ἄμορος εἶχε γείνη, καὶ δὲν ἀκούστηκε πλεῖα. Ὁ ἄλλος, ὁ μικρὸς, ἀκουγόταν ἀκόμα κάποτε· ἦτον στὴν Ἀμέρικα χρόνια, τῆς ἔγραφε πῶς θάρθη, καὶ δὲν ἐρχότανε. Τὴν κόρη της, τὴν εἶχε καλοπαντρέψει, μὰ δὲν εἶχε τύχη νὰ ζήσῃ· πέθανε στὴ γέννα, καὶ τὸ παιδί ἔζησε ὡς ποῦ ν’ ἀποχρήσῃ τὸ δικαίωμα ὁ πατεριασμένος του νὰ κληρονομήσῃ τὰ προικιά, κ’ ὕστερα, στοὺς πέντε μῆνες ξαναπαντρεύτηκε· αὐτὸς ἦταν ὁ μεγαλύτερος καὶ μὸς τῆς θεῖα Μορισίνας!

*
**

Γιὰ νὰ μαλακώσ’, ἢ ταλαίπωρη, τὸν πόνο της, ἔκαμε στὴν ἀρχὴ νὰ πέση στὰ θεῖα καὶ σὲ ἀγαθοεργίες. Θέλησε νὰ πάρη ψυχοκόριτσο ἐν’ ἀρφανό, ποῦ κανεὶς δὲν εἴξερε τὸν πατέρα του. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτον πολὺ ἀράθυμη, καὶ ὅταν θὰ θύμωνε, θὰ φώναζε τὸ κορίτσι «μπαστάρδικο!» γιὰ νὰ μὴν κολάζῃ τὴν ψυχὴ της, ἔκαμε καλλίτερα νὰ τὸ διώξῃ, ὅτιερ’ ἀπὸ τρεῖς μέραις ἀφοῦ τὸ πῆρε στὸ σπίτι της.

Καμπόσες φορὲς εἶχε κάμη κόλλυδα καὶ λειτουργιὰς γιὰ τοὺς πεθαμμένους. Ὑστερ’ ἀπ’ ὀλίγο, τὰ ἔφερε ὁ διάολος νὰ μαλώσῃ μὲ τὸν ἕνα, ἔπειτα μὲ τὸν ἄλλον, παπᾶ τῆς Ἐκκλησίας· τότες κ’ αὐτὴ, γιὰ νὰ μὴν τους τὰ χαρμιζῃ, καὶ κολάζῃ τὴν ψυχὴ της, ἔπαψε τῆς προσφορὲς καὶ τὰ μνημόσυνα.

Μόνον ἐπήγαινε ἀκόμα στὴν Ἐκκλησιά, κ’ ἐκολλοῦσε κεράκια στοὺς Ἀγίους. Ὑστερα, ἔπειδὴ μέφτηκε τὸν ἐπίτροπο, πῶς ἔκλειπε τάχα ἀπ’ τὸ παγγάρι, ἔπαψε ν’ ἀγοράζῃ ἀπ’ τὴν Ἐκκλησιά, κ’ ἔπαινε ἀπ’ τὸν μπακάλη. Ἐπειτα, ὁ παπᾶς, ὅπου δὲν τᾶχε ἀκόμα καλὰ μαζί της, τῆς εἶπε νὰ μὴ φέρνῃ νοθεμμένα κεριά, μόνον νὰ φωνίξῃ ἀπ’ τὸ παγγάρι. Τότε κ’ αὐτὴ ἔπαψε νὰ κολλᾷ κεριά.

Ὅσῳ, ἐπήγαινε ἀκόμα στὴν Ἐκκλησιά. Ὑστερα, ἔπειδὴ ἔδλεπε καμπόσες γυναῖκες, ὅπου αὐτὴ τῆς εἶχε γιὰ κλεφτρίνες καὶ γιὰ «παστρικὲς», νὰ ἔρχονται κοντὰ στὸ στασίδι ποῦ ἀκουμποῦσε, καὶ νὰ κάνουν μακριοὺς σταυροὺς καὶ στρωτὲς μετάνοιες, σκανδαλίσθηκε, καὶ δὲν ἔπατοῦσε πλεῖα στὴν Ἐκκλησιά, γιὰ καμπόσον καιρό.

*
**

Τόσο κακότυχῃ ποῦ ἔμεινε, γιὰ νὰ ἔχη μιὰ παρηγοριὰ στὴ μονοτονία τῆς ζωῆς της, ἀποφάσισε καὶ δευτέρη φορὰ νὰ πάρη ἕνα ψυχοπαῖδι ποῦ νὰ εἶνε ἀπὸ μάνα καὶ πατέρα, γιὰ νὰ μὴν τὴν βάζῃ ὁ πειρασμός, στὸ θυμὸ της ἀπάνω, νὰ τὸ φωνάζῃ μπάσταρδο. Ἦρε, ἀλήθεια, ἕνα ὀρφανό, ποῦ ἦτον κ’ ἀπὸ μακρινὴ γενιά της. Τὸ πῆρε τὸ ἀνάθρεψε, τὸ μεγάλωσε. Κεῖνο βγήκε πολὺ θεληματάρικο, ἀπαιτοῦσε πάντοτε «τὸ δικό του νὰ γένῃ». Αὐτὴ ἦτον πολὺ ἀπίθμη, καὶ δὲν ἔκαναν καλὸ χωριὸ οἱ δυὸ τους. Τέλος, τὸ παιδί, μπαρκαρίσε, «πῆρε τὰ μάτια του κ’ ἔφυγε», καὶ τὸν δευτέρου χρόνου ἐπνίγη μ’ ἕνα καῖκι ποῦ ἀρμένιζε. Καὶ πάλι ἡ θεῖα Μορισίνα ἀπέμεινε ἐρημὴ καὶ μοναχὴ.

*
**

Καὶ τώρα ἐγήραζε, κ’ ἐδιψοῦσε γιὰ συντροφιά, μέσα στοὺς τέσσερες τοίχους τοῦ σπιτιοῦ της. Αὐτὴν τὴ φορὰ, τὴν ὀρμήνεψαν νὰ μὴν πάρη πατριωτάκι, μὰ ξένο, γιὰ νὰ μὴ λάβῃ θάρρος μαζί της. Ἐπῆρ’ ἕνα κορίτσι ἀπὸ ξένα μέρος, ἀπ’ τὴ στεριά τὴν ἀντικρυνή, φτωχό, ἔρμο καὶ σκοτεινό. Τὸ ἀνάστησε, τὸ πόνεσε, τὸ μεγάλωσε. Αὐτό, σὰν ἔγεινε δεκαπέντε χρόνων, ἀγάπησ’ ἕνα νέον ἀπὸ τὴν γειτονιά καὶ μιὰ βραδεία, τὴν σαρακοστή, ὅταν ἡ ψυχομάνα της ἦτον στὴν Ἐκκλησιά (γιατὶ εἶχε ξαναρχίσει, φυσικά, νὰ πηγαινῆ, ἔπειδὴ δὲν ὑπόφερε νὰ τήνε λένε «ξε-

χωρισμένη» κι' «ἀλιβάνιστη») ἔμπασε τὸν ἀγαπητικὸ σπῖτι, κ' ἔκαμε ἀρρεβῶνα μαζί του. «Ἡ θὰ μὲ πάρης ἢ θὰ χαθῶ».

Ἡ ψυχομάνα λύσσαξε, σκύλιασε, ἀπ' τὸ κακό της. Τῆς ἤρθεν, εὐθύς, νὰ τὴν πετάξῃ ὄξω, ἀφοῦ τὴν γδύσῃ, καὶ νὰ τὴν ἀφήσῃ μὲ τὸ πονκάμισο. Ἐδῶ «τὰ ἡῦρε σκοῦρα». Οἱ δικολάδοι, ὅπου δὲν λείπουν ἀπὸ κανένα μικρὸ χωριό, ὑπερασπίστηκαν τὴ νέα, καὶ τὴν ἐσυδούλεψαν νὰ μὴν κουνηθῇ ἀπὸ τὸ σπῖτι. Ἡ θειά τοῦ Γιαλινάκι ἐπῆγε ἕνα ξάδερφό της, ποῦ ἦτον κάπως μεγάλος καὶ τρανός, ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ Κουβέριου, κι' αὐτὸς τὴν ὀρμήνεψε νὰ βάλῃ μαστόρους νὰ ξεσκεπάσουν τὸ σπῖτι, γιὰ νὰ τὴν ἀφήσῃ νὰ πεθάνῃ ἀπ' τὸ κρῦο, κι' ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος, νὰ τοῦ κάμῃ τὸ σπῖτι ἀπάνω του, **οἰκονομικά**, καθὼς τὸ ξανάλεγε ὕστερα ἡ θειά Μορισίνα. Ἀληθινά, χωρὶς νὰ τὸ καλοσυλλογιστῇ, μὲ βία, ἐπῆγε καὶ τοῦ ἔκαμε τὸ ἔγγραφο τὸ «οἰκονομικό», κ' ἔβαλε δύο μαστροχαλαστῆδες μισομεθυσιμένους, ἕνα κοντόγιορτο, κι' ἄρχισαν νὰ κατεβάξουν τὰ κεραμίδια...

Τότε, ἄξαφνα, τὴν ἐπῆρε τὸ παράπονο, κόπηκε ἡ καρδιά της, κι' ἄρχισε νὰ χύνη τόσα δάκρυα ἀπ' τὰ μάτια της, ὡς νὰ εἶχε μέσα της ὀλάκερη στέρνα βουλωμένη, ποῦ δὲν εἶχε δουλευτῆ ποτέ, καὶ τώρα μόνο ἄρχισε νὰ ξεχειλίξῃ. Λοιπὸν, τὸ μετανόησε, ἔτρεξε στὸν ἐξάδερφό της, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ τῆς χαλάσῃ τὸ ἔγγραφο τὸ «οἰκονομικό». Ὁ ξάδερφος ὅμως, δὲν φαίνεται νὰ εἶχε πολλὰ ὑγρὰ μέσα του· ἀρνήθηκε, σκληρύνθηκε, κ' εἶπε πῶς τὸ σπῖτι ἦτον δικό του...

* *

Ἀφοῦ εἶδε κι' ἀποεἶδε, ἡ γρηὰ Μορισίνα, καὶ καμμιά δουλειά, κανένα ἔργο, ὅ,τι κι' ἂν εἶχε καταπιαστῇ, δὲν της ἐβγῆκε σὲ καλὸ τέλος, στὰ ὕστερνά της βάλθηκε κι' αὐτὴ ν' ἀποσώνῃ τῆς κούδεντες, τὰ μαντᾶτα, καὶ τῆς δουλειὲς τῶν ἀλλωνῶν. Κ' ἐτέρναε τὸν καιρὸ της νὰ κρένη καὶ νὰ ξεστομίξῃ σκόλια γιὰ κάθε τι. Ἡ μεγαλείτερη δουλειά της ἦτον νὰ λὲη τραγουδάκια, νὰ βγάξῃ παραγκώμια γιὰ τὸν καθένανε.

Ἀμα ἔδγαινε τὸ πουρνὸ ἀπ' τὴν Ἐκκλησιά, ἀπὸ τὴ στερνὴ φορὰ ποῦ εἶχε ξαναρχίσει νὰ πηγαίνει, τὸ ἔστρων' ἐκεῖ στὰ σκαλοπατάκια, ὅχι μακριὰ π' τὸ σπῖτι της, κ' ἔπιανε λακριντὶ μὲ τῆς γειτόνισσες. Τῆς καθημερινὲς ἔκανε καὶ τὴ ρόκα της, ἐδούλευε κ' ἡ γλῶσσά της, σὰν νὰ ἔκαναν ζευγάρι τὰ δυό. Τῆς Κυριακὲς, ποῦ ἔδλεπε καὶ πλειότερον κόσμο (γιατὶ τὸ στερνὸ κατηφορικὸ καλδερίμι, ἦτον πρῶτο σοκάκι κατὰ τὸ γιαλό, δίπλα στὴν πιάτσα) ἄλεθε τὸ διπλὸ ἢ γλῶσσά της.

Ἄν ἔδλεπε κανένα μαραγκὸν τοῦ ταρσανᾶ στολισμένον, μὲ γαλάζια γιαλιστερὴ βράκα, μὲ τὸ φέσι κατακόκκινο, καὶ μακριὰ φούντα, ἔλεγε: «Κόρδα καὶ φούντα, καὶ τᾶσπρα, ποῦν' τα;»

Ἄν ἔπερνοῦσε καμμιά νειόνυφη, μὲ ὀλόχρυσσα κεντήματα καὶ ποδογύρια, ποῦ ἡ κορμοστασιά της δὲν τῆς ἐφαίνοταν τόσο νόστιμη· «Τί τέμπλα, τί ἀνέμη, θὰ πῶ; κουρμαντέλα, νὰ μὴν ἀεασκαθῇ, τὸ κορμί της!...»

Ἄν ἦτον κοντὴ καὶ χωρὶς μέση· «Τί κουδάρειν' τοῦτο, μαθές; πῶς δὲν τὴν ἐξεδίπλωσε ἡ μάνα της;...»

Ἄν ἦταν καμμιά ψηλὴ κι' ἀγαρμπη· «Δὲ σᾶς φαίνεται σὰ μανάλι μὲ τὴ λαμπάδα σπασμένη... ποῦ τὸ πάει ὁ μάρμπ' Ἀναγνώστης μπροστὰ ἀπ' τὸν παπᾶ, ποῦ θὰ πῆ τὸ «Σοφία, ὀρθοί»;»

Ἄν ἔδλεπε κανένα κορίτσι πολὺ μαυρειδερό· «Τὴν ἐπάτησε σιὴν μπογιά οὐ Ἄραμ'ς (παραγκῶμι ἑνὸς βαφειᾶ τοῦ τόπου).

Ἄν ἔπερνοῦσε κανένα ψηλὸ ὑποκείμενο· «Νύχτωσε, καὶ δὲν πρόφτασε νὰ χτίη ἄλλο μισό· Χρειάζεται σκαλωσιὰ νὰ βάλῃ ὁ Ἄριφὸς (παρατσουκλι τοῦ πρωτομάστορη, ποῦ σκάρωνε τὰ κάρδια).

Καμπόσων ἀνθρώπων τὴ ζωὴ καὶ τὰ πάθια, τᾶπαιρνε «κουτουριάρικα», καὶ τᾶχε σχεδὸν μονοπώλιο, ἢ γρηὰ Μορισίνα. Ἐκεῖν' ἡ παροιμία ποῦ ἀκούσαμε ἀπ' τὸ στόμα της, «Τρεῖς ὅπ' σ' ἔχω», κτλ. ἦτον μόνο συνέχεια χωρὶς τέλος. Ἐνα χρόνον πρὶν, ὅταν εἶχε γείνη ὁ ἀρρεβῶνας, τοῦ ἴδιου τάντρογυνου, εἶχε πεί· «Τὰ ὄρνια παντρεύονται, καὶ τὰ στοιχεῖα βλογιοῦνται...»

* *

Μιὰ βραδειά, πρὸ χρόνων, ὅταν εἶχε βγῆ περιπατο ἕνα ζευγάρι ἀρρεβωνιασμένων, ὅπου ἡ μανάδες καὶ τῶν δυὸ κατὶ παληὰ ψεγάδια εἶχαν, φαίνεται, στὴν ὑπόληψί τους, ἡ γρηὰ ἔξαφνα εἶχε ξεφωνήσει·

— Τί ταιριασμένο ἀντρόγυνο, νὰ σ' πῶ!

— Σὲ τί εἶνε ταιριασμένο, θειά Μορισώ; τὴν ἐρώτησαν.

— Νά, πλειὰ π.....ς γυιὸς καὶ π.....ς θυγατέρα, ἀπῆντησεν ἡ γερόντισσα.

* *

Μιὰ χρονιά, εἶνε τώρα πολὺς καιρὸς, ὁ καινούργιος δήμαρχος ποῦ εἶχε γείνη στὸ χωριό, θέλοντας νὰ νεωτερίσῃ, ξόδεψε ὀλίγες χιλιάδες τοῦ Δήμου τοῦ φτωχοῦ, γιὰ νὰ κάμῃ λέει «ἀρτεσιανὰ φρέατα». Ὑστερ' ἀπ' ὀλίγους μῆνες, τὰ ψευτοπήγαδα χάλασαν, κ' ἔγειναν ἄχρηστα. Ἡ θειά Μορισίνα, πῆγ' ἕνα βράδν νὰ γεμίσῃ τὸ κανατάκι της, ἕν' ἀπ' αὐτά, καὶ δὲν ἡῦρε νερὸ στάλα.

— Παλαβώσανε καὶ τὰ φτιάσανε· παλαβώσανε καὶ τὰ χαλάσανε; εἶπε.

Θαρρῶ πῶς αὐτὸ ἦτον τὸ ἀπόφτεμά της τὸ τελευταῖο. Ὑστερ' ἀπὸ ὀλίγο, σχωρέθηκε.

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Δυστυχῶς μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς μας, τὸ λαμπρὸν διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη «Ὁ Ἄντικτυπος τοῦ νοῦ», τὸ ὁποῖον εἶχαμεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸ ὄσον φυλλάδιόν μας, δὲν θὰ συνεχισθῇ. Ὁ Δήμαρχος Σκιάθου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαμεν γράψει ὅπως φροντίσῃ διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ χειρογράφου, εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς ἀπαντήσῃ ὡς ἑξῆς:

Διεύθυνσιν Περιοδικοῦ «Χαραυγῆ»

Εἰς Μυτιλήνην

Ἀξιότιμοι Κύριοι

Οἱ φίλοι τοῦ ἀποβιώσαντος συμπολίτου μου Ἀλεξ. Παπαδιαμάντη, τιμῶντες τὴν μνήμην αὐτοῦ, ἀνέλαβον νὰ ἐκδώσωσι τὰ «ἅπαντα» τῶν ἔργων του· συνεπῶς αἱ ἀδελφαὶ τοῦ μακαρίτου δὲν παραχωροῦσιν εἰς ἄλλον τι ἐκ τῶν ἔργων του καὶ τούτου ἕνεκα ἀδυνατῶ νὰ σᾶς φανῶ χρήσιμος.

Ἐν Σκιάθῳ, τῇ 24 Ἰανουαρίου 1911.

Διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως

Φ. Γεωργιάδης

Κατόπιν τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τοῦ κ. Γεωργιάδου ἐν μόνον μᾶς ὑπολείπεται νὰ γράψωμεν καὶ πρὸς τὰς ἀξιότιμους ἀδελφὰς τοῦ ἀποθανόντος, αἱ ὁποῖαι ἐλπίζομεν ὅτι ἂν εὑρεθῇ τὸ χειρόγραφον δὲν θὰ ἀρνηθοῦν νὰ μᾶς τὸ ἀποστείλουν, ἀφοῦ ἦτο προωρισμένον ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν «Χαραυγῆν». Νομίζομεν δὲ ὅτι καθόλου δὲν βλάπτει εἰς τὴν ἐκδοσιν τῶν «Ἀπάντων» τοῦ μακαρίτου, ἂν ἡ συνέχεια τοῦ ἔργου ἀναδημοσιευθῇ ἐκ τῆς «Χαραυγῆς», ἀφοῦ ὅλα τὰ ἔργα του θὰ ἀναδημοσιευθοῦν ἀπὸ ἄλλα περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια ὅπου εἶναι σκορπισμένα. Εἶναι ὅμως ζήτημα ἂν θὰ εὑρεθῇ συνέχεια τοῦ «Ἄντικτυπου τοῦ νοῦ», διότι ὁ Παπαδιαμάντης ἀσθενήσας καὶ ἀποθανὼν ἔξαφνα οὐδόλως ἀπίθανον νὰ μὴν εἶχε προφθάσει νὰποτελειώσῃ τὸ ἔργον.

Ἀπὸ μελέτην περὶ τοῦ Παπαδιαμάντη δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν Σμυρναϊκὴν «Ἀνατολήν» ὑπὸ τοῦ ἀξιότιμου διευθυντοῦ τῆς, πορραλαμβάνομεν τὰ ἑξῆς:

«Μιά μέρα, στὸ μικρὸ καφεενεδάκι τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος, πού πρὸ δέκα χρόνια ἔμαζευόμεθα, ἐπειδὴ ὁ καφές ἦτο εὐθηνός, μερικοὶ ποιητὰ καὶ λογογράφοι, ὁ Μαλακάσης, ὁ Πορφύρας, ὁ Βλαχογιάννης καὶ ἄλλοι, μοῦ ἔτυχε νὰ διαβάσω στὸν Παπαδιαμάντη ἓνα κεφάλαιο ἀπὸ κάποιο μυθιστόρημα, τοῦ δοκίμαζα νὰ γράψω καὶ πού τὸ ἔχασα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ταξείδια μου. Ὁ Παπαδιαμάντης ἤκουσε τὴν ἀνάγνωσί μου μὲ πολλὴ προσοχή· ἡ γλῶσσα ἦτο καθαρὰ δημοτικὴ καὶ θαρρῶ πῶς ἂν ὄχι ἄλλο, γι' αὐτό του ὅμως τὸ προτέρημα τοῦ ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον. Ὅταν ἔτελείωσα τὴν ἀνάγνωσι ἐβγήκα ἔξω χωρὶς ὁ Παπαδιαμάντης νὰ μοῦ εἴπῃ τίποτε· ἐκάμαμεν ἔτσι κάμποσα βήματα ἀπὸ τὸ καφεενεδάκι, πού ἦτο λίγο πειὸ κάτω ἀπὸ τὴν οἰκίαν Παχὺ, πρὸς τὴν ὁδὸν Φιλελλήνων· ἦτον ἡ ἡμέρα πού μοῦ εἶχεν ἐμπιστευθῆ διὰ τὰ «Παναθήναια», εἰς τὰ ὁποῖα καὶ εἰργαζόμην τότε, τὸ ἀριστούργημά του «Ὀνειρο στὸ κῦμα». Ἐβαδίζαμεν λοιπὸν ἔτσι σιωπηλά, πλάϊ πλάϊ, ὅταν ἔξαφνα ὁ Παπαδιαμάντης στρέφεται καὶ μοῦ λέγει:

— Εἶσθε εὐτυχεῖς, ἔσεῖς οἱ νέοι· κατέχετε καὶ μπορείτε νὰ μεταχειρισθῆτε ἓνα ὄργανο τέλειο, πού τὰ ἐκφράζει ὅλα μὲ ὅση δύναμι τὰ αἰσθάνεσθε, τὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Δυστυχῶς ἐμεῖς...

— Μὰ καὶ ἡ γλῶσσα πού γράφετε σεῖς εἶναι τόσο ζωντανὴ στὰ χέρια σας...

— Θὰ ἤθελα νὰ τὴν ἀλλάξω, μὲ διέκοψε, δυστυχῶς δὲν μπορῶ· συνείδησα νὰ γράφω ἔτσι, καὶ τώρα πειὰ εἶναι ἀργά... ἐπρόσθεσε μὲ λύπη.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι πῶς ἔτελείωσεν ἡ ὁμιλία μας· ἴσως μὲ κάποια μεγάλη σιωπὴ, ἀπὸ τὶς συνειδησμένες, ἕως ὅτου ἐχωρισθῆκαμε· ἡ μαρτυρία ὅμως αὐτὴ πού φέρνω εἰς τὰς συζητήσεις τοῦ φιλολογικοῦ μας κόσμου, καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ τὴν λάβουν ὑπ' ὄψει οἱ κριτικοὶ τοῦ Παπαδια-

μάντη, εἶναι ἀρκετὰ σοβαρά, διότι ἀποδεικνύει ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς «Φόνισσας» ὅταν ἔφθασε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθεια τῆς δημώδους ἤτο πλέον ἀργὰ καὶ ὅτι ἀνεγνώριζε καὶ ὁ ἴδιος ἐμμέσως ὅτι ἡ ἀριστοκρατικότης ποὺ ἔπαιρνε τὸ ἔργον τοῦ ἐξ αἰτίας τῆς γλώσσης ποὺ ἐμεταχειρίζετο ἦτο μία ἔλλειψις... ποὺ ὁ Παπαδιαμάντης βέβαια θεληματικῶς δὲν ἐπεζήτησε.

Διότι κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, ἡ ἐξωτερικὴ μορφή τοῦ ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη, ἐκείνη ἀκριβῶς ποὺ τὸ κάμνει καὶ φαίνεται ἀριστοκρατικόν, τὸ ἐμπόδισε καὶ δὲν θὰ τὸ ἀφίση ποτὲ νὰ γίνῃ λαϊκόν, πρὸς μεγάλην ζημίαν καὶ τοῦ λαοῦ μας καὶ τοῦ συγγραφέως».

— Ἡ ἐν Ἀθήναις «Φοιτητικὴ συντροφιά» διωργάνωσε πνευματικὸν μνημόσυνον τοῦ Πα-

παδιαμάντη· ὠμίλησε διὰ τὸν ἐκλιπόντα συγγραφεὺς καὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦ ὁ κ. Σπύρος Μελάς.

— Καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσης οἱ ἑταῖροι τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Ζωή» ἐτέλεσαν φιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ μεγάλου μας διηγηματογράφου.

Ζητοῦμεν συγγνώμην ἀπὸ τοὺς συνδρομητὰς καὶ ἀναγνώστας μας διότι ἐβράδυνε νὰ κυκλοφορήσῃ τὸ παρὸν φυλλάδιον· ἐπεριμέναμεν μίαν ἀξιανάγνωστον εἰδικοῦ συνεργάτου μας πραγματείαν διὰ τὸν Παπαδιαμάντην, ἡ ὁποία πρὸς μεγάλην μας λύπην καθυστέρει ἀκόμη, καὶ ἡ ὁποία ἐξ ἅπαντος θὰ δημοσιευθῇ εἰς ἐν ἀπὸ τὰ προσεχῆ τεύχη τῆς «Χαραυγῆς» ἔστω καὶ ὀλίγον ἀργά.

